

EEN DIALOOG OVER DE GENADELEER VAN TRENTE

Drs. Martie Dieperink in gesprek met pastoor Koos Smits

Uit het boek *In gesprek met Rome*

WOORD VOORAF

De eenheid

Martie

Jezus heeft in zijn hogepriesterlijk gebed zijn hartenwens geuit voor ons: dat we één zouden zijn als getuigen van Hem. Ook Paulus heeft de geest van eenheid benadrukt: "De God nu der volharding en der vertroosting geve u eensgezind van hetzelfde gevoelen te zijn naar (het voorbeeld van) Christus Jezus, opdat gij eendrachtig uit één mond de God en Vader van onze Here Jezus Christus moogt verheerlijken. Daarom, aanvaardt elkander zoals ook Christus ons aanvaard heeft tot heerlijkheid Gods."

(Rom.15:5) "Doch ik vermaan u broeders: weest allen eenstemmig en laten er geen scheuringen onder u zijn, weest vast aangebonden, één van zin en één van gevoelen." (1 Kor.1:10)

"Als gevangene in de Here, vermaan ik u dan te wandelen waardig der roeping, waarmee gij geroepen zijt, met alle nederigheid en zachtmoedigheid, met lankmoedigheid, en elkander in liefde te verdragen, en u te beijveren de eenheid des Geestes te bewaren door de band des vredes: een lichaam en een Geest, gelijk gij ook geroepen zijt in de ene hoop uwer roeping, één Here, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, die is boven allen en door allen en in allen." (Ef.4: 1-6)

"Maakt mijn blijdschap volkomen door eensgezind te zijn, een in liefdebetoon, een van ziel, een in streven, zonder zelfzucht of ijdel eerbejag; doch in ootmoedigheid acht de één de ander uitnemender dan zichzelf; en ieder lette niet slechts op zijn eigen belang, maar lette ook op dat van anderen." (Fil.2:2-4)

Ook de kerkvader Augustinus ging er vanuit, dat er maar een lichaam van Christus kan zijn. Wie de eenheid van de kerk verbreekt, breekt Christus zelf aan stukken. Het maken van scheuring zag hij zelfs als zonde tegen de Heilige Geest. Dan is er geen uitstraling meer, geen werving naar buiten toe, geen betoning van Geest en kracht. 1

De scheuring

Toch is de Kerk in West-Europa verscheurd. Er is een vreselijke strijd ontstaan tussen protestant en katholiek. Nog steeds na eeuwen bestaat de scheiding.

Na mijn bekering was ik hierover eerst nog niet verontrust. Ik kreeg van harte de Reformatie lief vanwege het ontzag voor het Woord van God. Maar door mijn werk kreeg ik contacten met katholieken. Zo werd ik gevraagd om naar een klooster te komen naar aanleiding van mijn boek over oosterse godsdiensten. Op een dag toen ik in het klooster was en wij bepaald werden bij het lijden van Christus, begon ik te ervaren dat de verdeeldheid een lijden van de Heer zelf is. Dit liet me niet meer los. Als we alleen maar elkaar konden aanvullen in plaats van elkaar aan te vallen. Maar is dat mogelijk? De kloof die ontstaan is, zou nooit zijn te overbruggen als het waar was wat me geleerd was, nl. dat de R.K. Kerk een ander, vals evangelie verkondigt. Dit zou een evangelie van zaligmaking door goede werken zijn. Luther zei: "Mijn leer is goddelijk en christelijk en die van de paus antichristelijk en duivels."2.

Is dit een juist oordeel? We hebben voorzichtig te zijn in ons oordeel, want Christus waarschuwt: "Met het oordeel, waarmee gij oordeelt, zult gij geoordeeld worden." (Matt.7:2) Dit betekent niet dat we helemaal niet mogen oordelen. We hebben de geesten te beproeven of ze uit God zijn. Maar als we een oordeel vellen, is het onze plicht eerst de ander te horen. "Veroordeelt onze wet dan een mens, tenzij men zich eerst van hem op de hoogte heeft gesteld en kennis genomen van wat hij doet?" (Joh.7:51) Daarom heb ik de ander willen horen.

Ik heb dit onderzoek aangevangen, omdat ik uit de katholieke boeken die ik ging lezen, een andere indruk van katholieke theologie kreeg. Daarom ben ik op zoek gegaan naar wat werkelijk katholiek is. Geloof de katholiek ook dat in Christus de genade van God tot ons gekomen is, zodat we als verloren zondaars gered kunnen worden?

Dan pas kunnen we de vraag beantwoorden of verzoening mogelijk is en wij elkaar als broeders en zusters in de Heer kunnen aanvaarden. Bepaalde theologische verschillen hoeven de verzoening niet uit te sluiten, maar we moeten het eens zijn over de fundamenten van het geloof. Ik wilde daarom de officiële R.K. leer bestuderen.

Verzoening?

Eeuwenlang hebben we gekeken naar wat ons scheidt. Nu is de tijd gekomen om te zien wat ons verbindt. Het is mijn diepste overtuiging dat de Heer de verzoening wil.

Ik heb de dialoog ondernomen in het besef dat de verzoening die de Heer van ons vraagt, pas mogelijk is, als we onpartijdig zoeken naar de waarheid en elkaar kunnen liefhebben, verdragen en vergeven.

Ik werd er zeer door verrast in de decreten van het Tweede Vaticaans concilie te lezen dat er van katholieke zijde schuld wordt beleden over de scheiding en vergeving wordt gevraagd en gegeven. 'Ook van onze zonden tegen de eenheid geldt het getuigenis van de heilige Johannes: "Als we zeggen dat wij niet hebben gezondigd, maken we Hem tot een leugenaar en is zijn woord niet in ons." (1 Joh.1:10) Wij vragen daarom in nederig gebed vergiffenis aan God en aan onze gescheiden broeders, zoals ook wij aan anderen hun schuld vergeven.'

Het gaat er in deze dialoog niet om wie er gelijk heeft.

Partijzucht wordt door Paulus veroordeeld als een werk van het vlees. Natuurlijk hoeven we geen fouten te verdoezelen. Maar wie de fouten ook maakt, laten we aan de woorden van Augustinus denken: "Onze Here Jezus, die geen zonden gedaan heeft, droeg de zonden van anderen. En nu zal hij, wiens eigen zonden vergeven zijn, het beneden zijn waardigheid achten andermans zonden te verdragen?" Het werd een onthullende en boeiende speurtocht.

Noten

1. Dr. J. van Oort. 'De christelijke gemeente als minoriteit', Ecclesia, 1 juni 1990
2. Tischreden, Fischerbücherei, bl.33
3. Unitatis Redintegratio

INTRODUCTIE

Martie

Voor de dialoog over de genadeleer van Trente heb ik mij gericht tot pastoor Koos Smits. Mag ik u eerst vragen hoe u ertoe gekomen bent om priester te worden?

Pastoor Smits

Alles wat in het vervolg als antwoord op uw vragen gezegd zal worden over de R.K. Kerk, moet gezien worden in het licht van mijn persoonlijk leven. De visie op geloof, kerk en priesterschap is enerzijds natuurlijk wel helemaal gebaseerd op de katholieke dogmatische theologie, maar is persoonlijk langzaam maar zeker veroverd in een groeiend inzicht en inzet.

Het fenomeen priesterschap was een gegeven vanaf mijn vroegste jeugd in een trouw kerkelijk milieu. Vanaf mijn twaalfde jaar werd het zelfs al een concreet levensdoel, toen ik mijn middelbare school begon op het kleinseminarie van de congregatie van de 'Priesters van het Hl. Hart', drie jaar in Helmond (1956-1959) en drie jaar in Bergen op Zoom (1959-1962). De volgende levensfase was ook heel kerkelijk, ja zelfs kloosterlijk: een jaar strikt kloosterleven in het noviciaat en zes jaar grootseminarie, waarvan drie jaar bij Breda en drie jaar in Nijmegen.

Het jaar 1969 was een keerpunt, zowel in de Nederlandse Kerk als ook in mijn leven. Er was een pastoraal concilie, waar het priesterschap en het celibaat en de hele kerkorde sterk onder druk stonden. Sindsdien hebben velen een andere kerk gewild en nagestreefd. Soms werd gesproken van een katholieke reformatie. Vele priesterstudenten en zelfs ook vele priesters verlieten hun ambt en hun studie vanwege een totaal ander kerkbeeld en zelfs een ander geloofsbeeld. Ik zelf verliet ook het klooster en schakelde in de theologie over naar de filosofie van de wereldgodsdiensten. Ik voelde toch meer voor de mystiek der oosterse godsdiensten dan voor het gekrakeel en gerevolutioneer in de Kerk.

In 1971 studeerde ik af in Nijmegen en werd godsdienstleraar op een middelbare scholengemeenschap in Arnhem. Daar deed ik zelf hoogstens een beetje bijbelstudie in de laagste klassen, maar in de hoogste klassen was het wereldgodsdiensten en sociale vraagstukken. Ik was leek en los-vast kerklid. In 1976 ging ik de wijde wereld in: voor zes jaar naar Papua Nieuw-Guinea, alhoewel ik zelf naar India had gewild.

In Papua Nieuw-Guinea kwam ik als catecheet weer in duidelijk gestructureerd kerkelijk verband te werken. Het was een hele overschakeling voor mij, als Nederlands kerkgelovige. Maar de missiekerk ginds was wel internationaal met zijn Europese, Amerikaanse, Australische, Indiase en Filippijnse missionarissen.

Ik dank God voor deze levensgang, want in Papua Nieuw Guinea ben ik weer christelijk en kerkelijk gelovig geworden. Ja zelfs, in opdracht van mijn kerkelijke werkgever zou ik een apologetische (geloofsverdedigende) studie moeten maken van het katholieke geloof in de onderlinge verhouding tussen kerken en 'sekten'. Op het einde van mijn periode in Papua Nieuw-Guinea heb ik een geestelijke ommekeer meegemaakt. Ik zocht naar een levensroeping en vond die in de roeping tot 'priester-missionaris thuis in Nederland'. Ik wilde niets liever dan leven volgens het katholieke geloof en het ook verkondigen.

Vandaar vind ik het een zeer boeiende zaak om in onderling christelijke confrontatie (met name tussen katholieken en protestanten) te spreken en te denken over het katholieke geloof, ook over het priesterschap. Want dat is geen hobby, het is mijn leven en roeping. A question of to be or not to be.

Martie

Ik ben zeer verrast door dit levensverhaal van u. Want het blijkt dat wij een diepe lotsverbondenheid hebben. Ook ik heb op geloofsgebied een alternatieve weg gezocht en mij verdiept in wereldgodsdiensten. Wat u hebt gewild, heb ik inderdaad gedaan: ik ben een jaar in India geweest. Ook ik heb een diepe geestelijke ommekeer meegemaakt en vond toen mijn roeping in de kerk. Ik maakte een bewuste keuze om Christus te volgen en werd ook apologeet van het christelijk geloof. Na mijn bekering kreeg ik een nieuwe waardering voor de Reformatie vanwege de liefde voor het Woord van God. Deze waardering heeft voor mij geen antikatholieke notie.

Door mijn contacten met rooms-katholieken, die ik door mijn werk kreeg, ben ik mij gaan interesseren voor de oecumene. De Heer bepaalt mij steeds bij het belang van de eenheid van zijn lichaam. Nu komen we dan bij elkaar om na te denken over de genadeleer. Ik blijf bij u aan het goede adres te zijn, want uw werk in de

R.K. Kerk is voor u een bewuste keuze geweest na een lange omzwerving. Het belooft een interessante dialoog te worden.

EEN INLEIDENDE VERKENNING

Martie

Trente is voor ons, protestanten, het grote breekpunt. Daar is naar ons besef de hele leer van de Reformatie veroordeeld. Daarom is, zo heb ik geleerd, de R.K. Kerk de valse kerk geworden, om het simpel te zeggen. Is dit verwijt terecht? De bedoeling van deze dialoog is dat we samen verstaan wat Trente werkelijk geleerd heeft.

Trente is een reactie op wat Luther leerde. Daarom heb ik in dit onderzoek van Trente de calvinistische traditie buiten beschouwing gelaten. En wat Luther betreft, gaat het ook niet om een totaalbeeld van zijn theologie, maar om het verstaan van de conflictpunten. Ik heb de originele werken van Luther gelezen en zal de uitspraken weergeven, waarop Trente heeft gereageerd. Om Trente te kunnen begrijpen moet je die specifieke uitspraken van Luther namelijk kennen. Luther protesteerde in eerste instantie tegen misstanden in de R.K. Kerk zoals de afluathandel. Ik geloof dat wij het wel met elkaar eens zijn, dat er misstanden waren?

Pastoor Smits

Misstanden zijn er rond 1500 geweest en zullen telkens in de kerk weer opnieuw terugkeren. Per definitie, want de mens is een zondige mens. Elke mens en elke generatie moet telkens opnieuw verlost worden. We zien dit proces reeds in de eerste christengemeente in de Bijbel (N.T.). En zo geldt deze regel voor de paus, de bisschoppen, toen en nu, voor ons, voor Luther en Calvijn idem dito. Ook zij waren niet volmaakt.

Martie

Ik wil zelf constateren dat er van Luther een enorme impuls tot reformatie is uitgegaan. Ook andere katholieke theologen stonden in eerste instantie achter Luther. Johannes Eck, die zijn grote theologische tegenstander zou worden, heeft over Luther gezegd: "Ik loochten de grote misbruiken op het gebied van de aflaat niet. Daarin roem ik Luther."¹

Zijn hervormingspogingen hadden nog geen breuk met de R.K. Kerk hoeven te betekenen. Alvorens we nagaan hoe de breuk ontstaan is, wil ik eerst in het algemeen wat inleidende

vragen stellen over de katholieke genadeleer. We hebben het als protestant moeilijk met de R.K. Kerk vanwege de leer van de goede werken. Er zijn zelfs protestanten die beweren dat de R.K. Kerk een vals evangelie verkondigt, nl. van zaligmaking door goede werken. Zo heb ik vroeger ook op school geleerd, dat wij als protestant geloven dat we door het geloof zalig worden en de katholieken dat ze door goede werken de hemel kunnen verdienen. Het grote verwijt van ons, protestanten is, dat de katholieke leer tekort doet aan de soevereiniteit van Gods genade door naast of zelfs in plaats van de genade de verdienstelijkheid van goede werken te plaatsen. Zo zou de natuurlijke mens naast de genade een eigen en eigenmachtige plaats krijgen. Nu heeft de R.K. Kerk Pelagius, die leerde dat wij uit eigen kracht door goede werken de hemel kunnen verdienen, en ook de semi-pelagianen, die meenden dat de menselijke verdiensten aan de genade voorafgaan, veroordeeld. Wat zou er dan gebeurd zijn, dat de R.K. Kerk, die opkwam voor Gods soevereine genade, te kort is gaan doen aan Gods genade?

Het interesseert me daarom van u te horen: Wat verstaat een katholiek precies onder genade?

Pastoor Smits

Genade als zodanig is een geschenk. Een geschenk is geen verschuldigde afrekening of plichtmatig relatiegeschenk of afdwingbaar ruilmiddel. Genade is een geschenk, uit vrije wil en uit persoonlijk initiatief gegeven en onverwacht-onverdiend ontvangen.

Martie

Als u zegt dat genade een geschenk is, dat wij ontvangen en dus niet zelf verdiend hebben, dan is hier geen verschil tussen protestant en katholiek. Maar wat wordt ons als genade gegeven?

Pastoor Smits

We kunnen eigenlijk in het algemeen alles, behalve dan de zonde, als genade zien. Alles is ons mensen gegeven uit Gods vrije soevereine goedheid te beginnen met de schepping van de wereld en van de mens zelf. Hoe hadden wij God kunnen vragen te bestaan, toen wij nog niet bestonden? Ineens ontdekken wij dat wij bestaan, dat er medemensen bestaan, dat de wereld bestaat, dat er liefde en geluk bestaan.

Dat is ons alles gegeven. De hele schepping is genade.

Martie

We zijn als protestant zo overtuigd van de verdorvenheid van de menselijke natuur, dat wij niet zo uitdrukkelijk als u stellen dat ons hele bestaan genade is. Als u als katholiek alles, behalve de zonde, als genade ervaart, kun je vanuit dit denken moeilijk onrecht doen aan de genade van God. Maar dat wij dit verwijt voelen, komt omdat wij genade speciaal zien als Gods uitverkiezende genade in Christus. Kent u genade ook als verlossende genade?

Pastoor Smits

Ook in de katholieke traditie betekent 'genade' specifiek en in het bijzonder: Gods heilswerk, de verlossing van de mens door Christus' kruisdood, de gave van de H. Geest, de uitverkiezing tot het goddelijk (eeuwig) leven. Dit alles komt van God op zijn eigen soevereine initiatief en is geschonken aan de zondige, de gevallen mens, als het ware de tweede schepping, waar Christus de nieuwe Adam is.

Martie

We zien genade evenals u als Gods goedgunstige verhouding jegens de mens. Maar wat betekent deze verlossende genade voor de mens?

Pastoor Smits

Volgens Luther is genade steeds toerekeningsgenade, dat wil zeggen een gave Gods omwille van Christus, waarbij onze zonden niet meer aangerekend worden. Volgens Luther blijft de mens altijd zondaar, alleen God rekent het hem niet meer aan. Katholieken geloven niet dat de genade slechts wordt toegerekend en dat de mens dus in wezen zondaar blijft. Door de rechtvaardigingsgenade wordt de zondige mens in principe juist wel gerechtvaardigd en verlost en geheeld. De genade, die hem van Godswege wordt ingegoten, verandert en geneest de mens. Maar in de praktijk van het leven moet die rechtvaardigings(=verlossings)genade nog vruchtbaar worden. Het egoïsme komt telkens weer te voorschijn. Wie hoog staat (koning David), kan diep vallen. Maar met medewerking van de genade kan die principieel gerechtvaardigde, maar feitelijk nog zondigende mens langzaam toch een heilige worden.

Martie

Dus volgens u wordt de mens niet alleen rechtvaardig verklaard, maar ook rechtvaardig gemaakt, doordat Gods genade in hem komt wonen. Wat is dan precies volgens u die genade als ingegoten kracht en hoe ziet u dat vanuit de Schrift?

Pastoor Smits

Genade is geen wezenlijk bezitmatig bestanddeel van de menselijke natuur. Natuurlijk, ons hele mens-zijn en onze hele menselijke natuur zijn reeds een geschenk van God. Maar de genade gaat daar bovenuit of komt van bovenaf, van God ingegoten, geschonken: zij is bovennatuurlijk. Wat betreft de genade zegt Paulus het mooi in Efeze 3:16: "Opdat Hij u geve, naar de rijkdom zijner heerlijkheid, met kracht gesterkt te worden door zijn Geest in de inwendige mens, opdat Christus door het geloof in uw harten woning make". Ons diepste wezen wordt machtig door Gods Geest gesterkt. In Rom. 5:5 lezen we dat Gods liefde in ons hart wordt uitgestort door de H. Geest, die ons werd geschonken. Dus genade is de werkzame aanwezigheid van de H. Geest zelf. De H. Geest is de Liefde van God in ons.

Martie

Dus volgens u - en u citeert daarbij teksten uit de Bijbel - ontvangt de mens genade als een innerlijke kracht en liefde. De mens wordt volgens u veranderd door de inwoning van de H. Geest. Wat Luther betreft moet u wel bedenken, dat hij ook een proces van heiliging kende, waarbij de mens verandert. Alleen spreekt hij dan van gave en niet van genade. 'Gave' is de verandering in de mens, door Gods genade bewerkt, en de op gang gebrachte overwinning van de zonde.²

Er is dus hier geen principiële kloof. Maar wel valt bij Luther alle nadruk op geloof als gave en legt de katholieke theologie meer nadruk op de inwoning van de H. Geest, op de uitstorting van de liefde Gods.

Nu menen we ook dat de katholieke genade niet ziet als radicale ommekeer, maar slechts als aanvulling. Wat bedoelt een katholieke met genade als aanvulling?

Pastoor Smits

Gods genade begeleidt en draagt ons gedurende ons hele leven:

a. natuurlijkwijs in ons bestaan en leven,

- b. verlossenderwijs bij onze rechtvaardiging door Christus (= radicale ommekeer),
- c. helpenderwijs om elke dag te groeien in genade en heiligheid (=aanvullend).

Martie

Dus de katholieke maakt onderscheid tussen verschillende aspecten van genade. De helpende, aanvullende genade betreft dus niet de verlossende genade, maar de actuele genade: De H. Geest helpt ons bij onze groei en heiliging. Nu menen we toch dat de katholieke aan de natuur naast de genade te veel plaats geeft. Voor Luther was de natuur het gebied van eigenmachtigheid, dat wat de mens uit zichzelf kan presteren.

Maar wat verstaat de katholieke onder natuur?

Pastoor Smits

De natuur is voor de katholieke niet het gebied van de eigenmachtigheid. Het is eigenlijk het best te omschrijven als een 'theologisch-filosofische vooronderstelling': nl. dat er iets is (of eigenlijk iemand) die de genade ontvangt, die vatbaar is voor de genade. Wie is dat? Dat is de 'natuurlijke mens', schepsel van God, nog altijd gemaakt naar het goddelijk beeld.

Martie

Voor u is natuur dus niet synoniem met verdorvenheid en eigenmachtigheid. U maakt onderscheid tussen natuur en zonde. Natuur betekent dan dat we van God afhankelijk zijn. Het is belangrijk te weten wat iemand bedoelt met een begrip. Want misverstanden kunnen ontstaan doordat men dezelfde begrippen anders invult en daardoor langs elkaar heen praat. Hoe ziet u dan exact de verhouding tussen mens en God?

Pastoor Smits

Denken wij vanuit de liefde, de genade van de H. Geest, dan komt er per definitie de tweezijdigheid van een relatie tussen personen. God houdt zoveel van de door Hem geschapen mens-personen, dat Hij voor de tweede keer het initiatief neemt. Telkens opnieuw sluit Hij een verbond en telkens geeft Hij de wegen aan, hoe het joodse volk en later het christenvolk moet handelen. De geboden van God geven aan, wat de mens moet doen om in zijn Verbond te blijven en om zijn liefde te beantwoorden. De mens moet dus wat doen, niet om op een individualistische puntenlijst mooie verdienstenstreepjes te halen en na het examen

een diploma als beloning te krijgen. Maar de mens moet uit zijn daden en handelen tegenover de medemens en naasten, in de scheppingsorde laten blijken, dat hij inder-DAAD van God houdt, met al zijn kracht, met geheel zijn verstand en geheel zijn wil.

Martie

Nu is hier juist voor ons een probleem. Als de mens de kracht niet heeft om op Gods liefde te antwoorden en die keuze voor het goede te maken?

Pastoor Smits

Het is goede katholieke leer dat God tenslotte ook door zijn genade de keuze voor het goede bewerkt: verlossenderwijs (in de rechtvaardiging) en helpenderwijs (aanvullend). Dan kom je natuurlijk toch in een paradox terecht: God doet alles, maar toch is de mens verantwoordelijk! Heiligen hebben het wel begrepen: ze geloofden vast in de eigen verantwoordelijkheid, dat wij het goede moeten doen en wisten toch dat alle goeds op Gods conto komt.

Martie

Nu menen we dat de katholieke geen ernst maakt met de zonde. Maar u erkent de zondigheid van de mens. Volgens u heeft de mens Gods genade nodig.

Maar is de mens volgens u ook volledig zondig?

Pastoor Smits

Wat bedoelt de Reformatie met 'volledig zondig'?

- Er bestaan alleen maar zondige mensen!
- Ik ben helemaal zondig!
- Ik doe nooit goede dingen!

Martie

Kijk, waar het ons om gaat is, dat de verlossing en bekering een radicale ommekeer betekenen, puur uit de duisternis naar het licht. Wij kunnen uit onszelf niets goeds aandragen. Zelf ben ik door de pure genade van Christus uit de duisternis gered.

Pastoor Smits

Als katholiek zou ik zeggen:
- Adam, en door hem de hele mensheid, was principieel zondig en onmachtig tot het goede.

- Christus heeft de hele mensheid verlost in principe, zowel de mensen die vóór Hem leefden als na Hem.

- Alle mensen moeten nog steeds strijden tegen het kwade in zichzelf en in de wereld.

- Ik ontmoet geen mensen die totaal verdorven en in-en-in slecht zijn.

- Wij zijn allemaal een mengsel van goed en kwaad.

Martie

Ik krijg van u de indruk dat het niet om een wezenlijk verschil, maar om een accentverschil gaat. Waar het om gaat is dat men zichzelf niet kan verlossen. U zegt ook dat wij vanuit onszelf onmachtig zijn tot het goede. Alleen zegt u ook dat niet alles in ons slecht en onbruikbaar is. Daarom denken wij dat de katholieke afbreuk doet aan de ernst van de zonde. Volgens u neemt de katholieke in de praktijk de zonde volledig ernstig?'

Pastoor Smits

Helaas, er is een moderne oppervlakkigheid, waarbij mensen (ook katholieken) zeggen: "Ik voel me wel oké. Ik doe toch geen kwaad. Ik ben toch een goed mens." Daartegenover de (katholieke) heiligen, die steeds meer in en vanuit God leven: zij voelen zich juist steeds meer zwakke zondaars. Merkwaardige paradox, nietwaar? Maar inderdaad, hoe dichter men leeft met en bij God, hoe meer men zich zondig voelt.

Martie

Maar als wij als protestant het verwijt maken dat de katholieke de natuur van de mens teveel een eigen plaats geeft naast de zonde, dan moet er toch een reden voor zijn?

Pastoor Smits

Er bestaat inderdaad het risico - ook zichtbaar in het werk van sommige katholieke theologen - dat de aandacht teveel uitgaat naar de natuur, zodat de natuur een eigen leven gaat leiden. Dat leidt dan tot een vals optimisme over de menselijke natuur. En tot begrijpelijk protest van protestantse zijde.

Martie

Is het ook niet zo dat we Luthers nadruk op het 'sola fide' kunnen zien als een reactie op de werkheiligheid die in die tijd de spiritualiteit bepaalde?

Pastoor Smits

Ja, het is een historisch gegeven dat wij, mensen de neiging hebben tot eenzijdigheid. Maar we moeten heel voorzichtig zijn met onze oordelen. Er zijn ook heel andere voorbeelden van spiritualiteit in de Middeleeuwen. Zo heeft men ook een eenzijdig oordeel over de middeleeuwse scholastiek. Als Thomas van Aquino het intellect en Aristotelische begrippen inschakelt en ook nadenkt over de natuur en de schepping, doet hij dat vanuit een ongelofelijk diep geloof. Zoals hij aan het einde van zijn leven zei: "Alle theologie (heel de scholastiek) is waardeloos vergeleken met de ware aanschouwing van God." En juist Thomas van Aquino heeft de mooiste Christus-hymnen van de kerkelijke liturgische gregoriaanse lofprijzing gecomponeerd. En wat denkt u van dit verhaal? Toen Thomas van Aquino zijn tijdgenoot Bonaventura, de grootste theoloog der Franciscanen, bezocht en hem vroeg waar hij zijn wijsheid vandaan haalde, schoof deze een gordijn opzij en wees hem op het kruisbeeld dat daar hing.

Martie

We moeten inderdaad voorzichtig zijn in ons oordeel. Ik concludeer dat we dus besef van zonde en genade delen. Ook komen reeds accentverschillen aan het licht. Die moeten we verder overdenken.

HET PROBLEEM VAN LUTHER

Martie

Er zijn twee vragen te overdenken:

1. Waarom en in hoeverre is Luther van de R.K. genadeleer afgeweken?
2. Wat is het antwoord van Trente hierop geweest?

Wij zeggen dat Luther de oorspronkelijke bijbelse genadeleer heeft herontdekt. Maar u heeft een andere visie?

Pastoor Smits

Ja, de oeroude christelijke genadeleer is in de katholieke Kerk steeds blijven bestaan. Luther en Calvijn zijn met een nieuwe leer gekomen, hoezeer die ook leek op die van Paulus.

Martie

Hoe kunt u aantonen dat de katholieke genadeleer bijbels is?

Pastoor Smits

De vraag is dan wat exact de visie van Paulus is op de genade. Het gaat natuurlijk om de Romeinenbrief; Paulus neemt ook wel een zekere 'natuurlijke' mogelijkheid tot een zekere godskennis (Rom.1:20) en moreel leven (Rom.2:14) aan, maar in de praktijk is het bij de heidenen een morele en religieuze wanorde, zoals ik zelf direct ben tegengekomen bij de papoea's voordat zij met het christendom in aanraking kwamen. Dus noch het natuurlijke heidendom noch de joodse wet alleen brengen de mens bij God. Toch was er anderzijds al geloof mogelijk vóór Jezus, want Abraham wordt door Paulus erkend als eerste gelovige. Maar pas door Christus komt de genade der rechtvaardiging en verlossing. Dat wil zeggen: in Christus wordt door zijn kruisoffer en door zijn ongebroken trouw tot het einde de zondige gebrokenheid in principe hersteld. Om niet, uit genade, uit liefde.

Maar er moet een antwoord komen van de mens, vanuit zijn wil, die ook al gesterkt is door Gods genadekracht. Dat is het menselijke antwoord van wederliefde; dat is het in het geloof uitgesproken ja-woord, zoals Maria heeft gedaan. Nu kunnen wij in vrede leven met God (Rom.5:1). Dat is wat bijv. de katholieke heilige Theresia van Lisieux beschreven heeft in haar dagboek: "Met al mijn fouten en zonde werp ik mij in de barmhartige handen van God. Hij zal mij redden." Dat is letterlijk Luther in zijn 'Turm', of niet soms?

Martie

U beaamt dus dat het bij Luther om een authentieke geloofservaring gaat. Deze geloofservaring heeft niet het conflict veroorzaakt. Want er was in zijn tijd ook een zekere Gasparo Contarini, die eenzelfde geloofservaring had als Luther. Tijdens de paasbiecht in 1511 zag hij dat niet menselijke boetedoeningen de toegang tot het heil openen, maar het lijden van Christus ons met God verzoent. Hij is door deze ervaring niet in conflict gekomen met de R. K. Kerk. Integendeel, hij is zelfs kardinaal geworden. Toch is er een conflict gegroeid tussen Luther en Rome.

Dat kan dus niet te wijten zijn aan zijn geloofservaring, maar moet het gevolg zijn van zijn theologische uitwerking ervan in het 'sola fide'. U wilt net zo goed de genadeleer baseren op de Bijbel.

Beiden, Luther en Erasmus, lazen en geloofden de Schrift. Maar Luther las de Schrift anders dan Erasmus. Deze zei van zijn kant dat niet de Bijbel zelf in het geding was: beiden geloofden in de Bijbel als het Woord van God. Het ging om de interpretatie van de Bijbel. De vraag is dan: Wat is een zuiver interpreteren van de Bijbel? Hoe kijkt u daar tegenaan?

Pastoor Smits

Ja, hoe zijn Luther en Calvijn met de Bijbel, het Woord van God, omgegaan? Hier schuilt voor ons het grote probleem. Allereerst hebben zij de Bijbel geërfd van de katholieke traditie, maar toen kwam de breuk. En toen kwamen ook de nieuwe fundamenten (reformatorische geloofsdogma's zou ik ze willen noemen), die we sowieso al nergens letterlijk in de Bijbel vinden. Maar wat gaat Luther nu doen? Hij gaat vertalen en hij gaat de afzonderlijke Bijbelboeken opnieuw beoordelen en ordenen. Het schijnt, dat hij nog een interne strijd met medereformatoren heeft gevoerd over de juiste keuze en indeling van Bijbelboeken. Ternauwernood is de brief van Jakobus nog behouden gebleven, want die paste helemaal niet in de theologie van Luther. Wat moeten wij aldus constateren, tragischerwijze? Dat Luther zich niet alleen liet leiden door de Bijbel, maar dat hijzelf ook het Woord van God nog een handje meende te moeten helpen. Hij hanteerde de Bijbel omwille van zijn nieuwe theologie. Tenslotte moet hij gezegd hebben: "Het is mijn testament en mijn vertaling en het zal het mijne blijven en zijn."³

Martie

Wij denken van onze kant: Maar zijn nieuwe theologie was niet aan de Bijbel opgelegd, maar was een herontdekking van de echte bijbelse boodschap. De grote vraag is: Wie bepaalt de juiste uitleg van de Bijbel? Wij gaan ervan uit dat Luthers interpretatie juist is. Maar u vindt dat Luther Paulus verkeerd begrepen heeft?

Pastoor Smits

Het grote probleem bij Luther (in zijn emotionele eenzijdigheid) is misschien wel, dat hij plotseling zegt: SOLA (dit alleen).

Martie

Het gaat er dus om of Luther het recht had 'alleen door het geloof' te vertalen, want het woord 'Sola', alleen, staat niet in de tekst. Toen

Luther van een verkeerde vertaling beschuldigd werd, antwoordde hij:

"Nu, ter zake. Als een papist valt over het woord 'sola', alleen, dan zeg ik hem: "Doctor Martinus Luther wil het aldus hebben en spreekt: papist en ezel is hetzelfde. Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas. Wij willen niet de leerlingen der papisten zijn, maar hun meester en rechter; wij willen ook eens ons verhovaardigen en lachen met die ezelskoppen. Evenals Paulus zich beroemt tegenover de dolle heiligen, zo ook ik tegenover deze ezels van mij. Zijn zij doctors? Ik ook. Zijn zij geleerd, ik ook. Zijn zij predikers, ik ook. Zijn zij theologanten, ik ook. Zijn zij disputatores, ik ook. Filosofen, ik ook. Dialectici, ik ook. Leraars, ik ook. Schrijven zij boeken, ik ook. Ik wil verder roemen: ik kan psalmen en profeten verklaren, dat kunnen zij niet. Ik kan bidden, dat kunnen zij niet. Ik ken hun eigen dialectica en filosofie beter dan zij allen tezamen. Ik ben ervan overtuigd, dat niemand van hen Aristoteles verstaat. En als er onder hen een is, die de voorrede of een kapittel van Aristoteles goed verstaat, dan mag ik mij laten villen. Ik overdrijf niet, want ik ben in hun kunst opgevoed en ervaren van mijn jeugd af en weet dus, hoe ver hun wetenschap gaat. Zij weten zeer goed, dat ik alles weet en kan, wat zij kunnen, enz. Dat is nu mijn antwoord op de eerste vraag en ik bid u, wil die ezels toch niet anders en meer antwoorden op hun nutteloos gepraat van het woord 'sola' en zeg hun, dat Luther het zo hebben wil en zegt, dat hij de doctor boven alle doctors van heel het pausdom is. Daarbij moet het blijven; ik van mijn kant wil ze slechts verachten en veracht hebben, zolang zij dergelijke mensen, of liever ezels zijn."⁴ Hij was gewoon zeker van zijn gelijk. Paulus kon het niet anders bedoeld hebben. "Wat zegt de Schrift? Abraham gaf geloof aan God en het werd hem toegerekend tot gerechtigheid. Welnu, als men dan de werken zo sterk uitsluit, dan moet het Paulus' mening zijn, dat het geloof alleen zalig maakt. Wil men dus duidelijk vertalen, dan moet men zeggen: alleen het geloof en niet de werken rechtvaardigen ons... Wat nog erger is, Paulus spreekt niet alleen van de werken, maar ook van de WET zelf. Daarom mocht iemand zeggen: de wet is vervloekt en veroordeeld voor God; daarom moet men alleen kwaad doen, zoals de Romeinen deden: Laten we kwaad doen, opdat het goede kome? hetgeen men rechtvaardig kan veroordelen."⁵ Nee, door goede werken wordt

men niet gerechtvaardigd, maar alleen door het geloof. Maar u vindt het 'sola' geen juiste vertaling?

Pastoor Smits

Ja, maar het hangt er ook vanaf, tot hoever je het 'sola' uitstrekt. Want Thomas van Aquino heeft het ook een keer over 'sola fide': "De hoop op onze rechtvaardiging is niet gelegen in de wet, maar enkel in geloof."6

Thomas van Aquino stelt hier het geloof tegenover de werken der wet. In dat punt stemmen Thomas en Luther overeen. Maar dan ziet Thomas met de Bijbel ook de noodzaak van de inzet (werken) van de mens, terwijl Luther stopt. Het probleem van Luther is dat hij het geloof isoleerde van de liefde en heiliging. Dat is niet in overeenstemming met de leer van Paulus. Hij was dus te eenzijdig met zijn 'sola'. Om een voorbeeld te geven: Hier staat een mooie auto met een goede motor (= schepping). Deze auto rijdt alleen (= sola) op schone benzine (= genade). Maar de auto gaat pas rijden, als een mens erin gaat rijden (= werk). En deze mens kan of op zijn doel afrijden of van de weg afraken (= hemel of hel).

Martie

Dus u vindt dat Paulus het 'sola', zoals Luther dat begrip gebruikt, niet bedoeld heeft. Maar kunt u dat aantonen?

Pastoor Smits

Paulus zegt in Rom.6: Ja, maar nu moet ook de doop komen om helemaal (sacramenteel) als mens van vlees en bloed ingelijfd te worden bij Christus' Lichaam. En, zegt Paulus (vanaf Rom.6:12 en op vele plaatsen elders), dat moet tot uiting komen in een christelijke levenshouding. Je moet ook naar je geloof leven. Jezus vraagt van ons dat we Hem navolgen. Dat moeten we zelf doen. Hierbij gaat het dus niet meer om de werken der wet, om eigengerechtigheid, maar om werken vanuit de liefde en genade van God, die ons is geschonken.

Martie

Paulus zegt dat we gerechtvaardigd worden door geloof en niet door de werken der wet. U bent het hierin met Luther eens. Maar u maakt een onderscheid tussen de werken der wet en de werken uit liefde.

Heiliging hoort voor u bij het heil. De vraag is dan of Paulus wel aan de werken der liefde een

plaats geeft naast het geloof. In de eerste plaats hoort voor hem liefde bij het geloof: "maar geloof, door liefde werkende" (Gal.5:6).

Wij worden beloond voor onze goede werken, die we in liefde verrichten. "Gij weet immers dat een ieder, hetzij slaaf, hetzij vrije, al het goede, dat hij gedaan heeft, van de Here zal terugontvangen." (Ef.6:8)

"Elk zal zijn eigen loon krijgen naar zijn werk."

(1 Kor.3:8) Hij vermeldt één keer heiliging naast en zelfs nog voor het geloof. "Maar wij behoren God te allen tijde om u te danken, door de Here geliefde broeders, dat God u als eerstelingen zich verkoren heeft tot behoudenis, in heiliging door - de Geest en geloof in de waarheid." (2 Thess.2:13)

Als hij het over de redding van de vrouw heeft, noemt hij geloof, liefde en heiliging in een adem. "Doch zij zal behouden worden, kinderen ter wereld brengende, indien zij blijft in geloof, liefde en heiliging, met ingetogenheid." (1 Tim.2: 15)

Op grond hiervan vindt u dus, dat 'sola fide' te eenzijdig is. Nu moet u wel bedenken dat voor Luther geloof iets is waar alles in opgesloten ligt. Welke invulling geef je aan woorden? Het kan ook gebeuren dat Trente het 'sola fide' eenzijdig uitlegt. Maar het is waar dat Luther in 'De vrijheid van een christenmens' schrijft dat geloof niet kan samengaan met welke werken dan ook. "Maar dit geloof kan niet bestaan met de werken samen; dat wil zeggen, indien gij verwacht door die werken, welke ze ook zijn, tezamen met het geloof gerechtvaardigd te worden... " Voor hem was de rechtvaardiging van de goddeloze door geloof reeds het hele heil. Voor u begint het dan pas. U ziet een veel complexer heilsplan?

Pastoor Smits

Het probleem is dat Luther dus halverwege stopt, misschien uit vreugde over zijn 'ontdekking', waardoor hij eindelijk zielerust vindt. Maar als theoloog had hij verder moeten lezen. De paradox van genade en vrijheid blijft, evenals de paradox van genade en werken. God begint, ja, maar de mens moet een antwoord geven. Dat is precies de voorbeeldgeschiedenis van heel het Oude Verbond: God als een ijverzuchtige minnaar neemt telkens genadevolle nieuwe initiatieven om zijn geliefde bruid (het joodse volk) naar zich toe te trekken. Hij laat ze vrij, Hij straft ze, Hij vraagt om de werken van barmhartigheid t.o.v. wees en weduwe. Maar het antwoord kan God zelf

(alleen) niet geven. Het antwoord moest van het joodse volk komen.

Martie

Is Luther halverwege gestopt? We hebben in het begin gezien dat Luther ook een heiligingsproces kende. Maar het is waar dat er bij hem een vrij exclusieve nadruk valt op de rechtvaardiging van de goddeloze, vandaar het 'sola fide'. Wat mij interesseert is wat de oorzaak is van deze concentratie op de rechtvaardiging van de goddeloze door het geloof.

Nu, als ik zijn ontwikkeling nader bekijk, bleek Luther te worstelen met de straffende rechtvaardigheid van God. Hij was bang voor de hel. Daarom mijn vraag: Kent de katholieke theologie alleen de actieve, oordelende gerechtigheid van God?

Pastoor Smits

Inderdaad, dit is weer één van die verrassende vragen van protestantse zijde, in die zin, dat je als katholiek afvraagt: Waar komt die vraag toch vandaan?

Wel, het is duidelijk, dat de katholieke theologie de wezenlijke paradox kent van God, Vader en Rechter tegelijk, barmhartig en streng, rechtvaardig en vergevend. Dat is toch fundamenteel in Gods heilsplan. In de Bijbel, zowel in het O.T. als in het N.T., vind je toch reeds afwisselend beide aspecten van God. Ik denk dat het mogelijk is om voor beide paradoxale aspecten van God, talloze teksten, parabels, profetieën uit de gehele Bijbel bijeen te brengen.

Maar het blijft paradoxaal. Hoe moet je rechtvaardig en barmhartig, goed en streng in één begrip samenvatten? Zo is het ene Bijbelboek zelf weer blijer en barmhartiger dan het andere. En zoals dat is met Bijbelpersonen en Bijbelboeken, zo is het natuurlijk later ook met de kerkhistorische personen, met theologische stromingen, met christenpersonen en heiligen, met de verschillende karakters, ja, ook duidelijk met de verschillende kerkgenootschappen zelf. Denk ook maar eens terug aan de verschillende perioden van onze 20e eeuw. Van Victoriaanse tijd naar liberalisme. Zo kun je ook heel verschillende catechesemethoden en Godsbeelden hanteren. En altijd blijft er beweging, omdat de mens met zijn eenzijdigheid van voelen en denken nu eens neigt naar het ene aspect van God en dan weer naar het andere.

Opnieuw vinden we hier dus de paradoxaliteit in de theologie, die staat tegenover rechtlijnige eenzijdige rationele denkwijzen. Het 'sola'-denken, zo in de zin van alleen dit of alleen dat, is per definitie uit den boze, maar psychologisch te verklaren.

Martie

Als eenzijdig denken leidt tot nutteloze twisten, ja dan is het inderdaad uit den boze. Volgens u heeft Luther dus een heel eenzijdig beeld geschapen van de katholieke theologie. Maar daar zal toch wel een reden voor zijn geweest? Hij heeft toch niet zomaar wat gezegd?

Pastoor Smits

Misschien heersten er in Luthers tijd strenge opvattingen, of in zijn klooster, of in zijn karakter, of bij zijn ouders of leermeesters. Na lang zoeken vindt hij een oplossing voor zijn onrustig gekwelde geest. Hij geeft zich over aan God en construeert een 'alles- of niets-theologie'. En als hij dan zelf kiest voor één pool van de paradox, dan moet hij psychologisch noodzakelijkerwijze de andere pool projecteren op de katholieke theologie. Maar alle katholieken zullen verbaasd reageren en de wenkbrauwen fronsen, als beweerd wordt: "Katholieken kennen alleen de straffende God."

Martie

Ik weet dat Luther een leermeester, nl. Gabriël Biel had, die leerde dat Gods wil willekeurig is en nadruk legde op goede werken. Maar dit is volgens u niet 'de' katholieke theologie. Inderdaad, de overste van zijn Augustijnerorde, Von Staupitz wees hem op de verzoening door het kruis van Christus. Er is dus wel enige reden geweest dat hij tot zijn beeldvorming van de katholieke theologie is gekomen, maar we kunnen inderdaad overwegen of deze beeldvorming niet wat eenzijdig is. Volgens Luther zouden alle theologen voor hem, behalve Augustinus, de tekst van Paulus over de gerechtigheid Gods verstaan hebben als actieve, straffende gerechtigheid.

Ik constateer dat katholieke theologen - kardinaal de Jong verwijst in dit verband naar Denifle - van hun kant beweren dat alle godgeleerden vóór Luther (hij haalt er 60 aan) de woorden van de apostel verstaan in de zin van passieve gerechtigheid Gods, die ons wordt geschonken.⁷

Daarom zou onderzocht kunnen worden of angst voor een straffende God niet vooral een persoonlijk probleem van Luther geweest is. In zijn boek over de geknechte wil heeft Luther een persoonlijk getuigenis gegeven van zijn ontwikkeling.

Het is zeer onthullend om dat te lezen. Dan kun je begrijpen wat er gebeurd is. De passage is als volgt:

"Ik had geen grond onder de voeten. Zelfs wanneer ik er een eeuwigheid mee doorbrengen kon om goede werken te doen, zou mijn geweten nog nooit kunnen zeggen, hoeveel ik doen moest om God tevreden te stellen. Bij ieder werk, dat ik deed, bleef de kwellende gedachte bestaan: Zal dit God behagen? Vraagt God niet nog meer? Dat is de ervaring van alle werkheiligen. Dit heb ik ook tot mijn grote leedwezen veel jaren lang moeten doormaken. Maar God heeft de zorg om mijn zaligheid van me af genomen. Ik weet nu dat mijn zaligheid van zijn en niet van mijn wil afhangt. Hij heeft beloofd me te redden, niet door mijn doen en lopen, maar door zijn genade en barmhartigheid. Nu heb ik zekerheid. Want God is getrouw. Hij bedriegt mij niet. Hij is zo machtig en groot, want geen boze geest, geen aanvechting kan Hem doen vallen en mij aan Hem ontrukken.... Wij kunnen nu de zekerheid hebben dat we welgevallig aan God zijn."⁸

Vanwege zijn angst voor een straffende God die hij door werken tevreden moest stellen, was zijn ervaring van Gods barmhartigheid zo bevrijdend. Maar ik merk in zijn boek over de geknechte wil ook op, dat God voor hem in diepste wezen de onbepaalbare bleef. Volgens hem kan God zowel liefhebben als haten. Dit wordt zelfs op de eeuwigheid betrokken. Hij verkiest en verdoemt zoals Hij dat wil. Ik citeer: "Eeuwig en onveranderlijk is de liefde, die God jegens ons mensen heeft, eeuwig ook zijn haat. Alles wat ons gebeurt, is het noodzakelijk gevolg van het feit dat God ons van de eeuwigheid af liefheeft of niet liefheeft."⁹ Door Gods verkiezing gaan ook mensen onverdiend verloren voor eeuwig. Ik citeer: "Wanneer het je bevalt, dat God zondaars verdoemt, dan moet het je ook bevallen, dat Hij onschuldige mensen verdoemt. Hier schudt Hij genade en barmhartigheid, daar toorn en hardheid uit, maar beide over mensen die het niet verdiend hebben. Naar menselijk oordeel handelt Hij in beide gevallen willekeurig en onrechtvaardig,

voor zichzelf is Hij echter rechtvaardig en waarachtig."¹⁰ Die hoogste God kon hij moeilijk liefhebben. "De mens kan God niet van ganser harte liefhebben", zo schrijft hij.¹¹ Tegenover de hoogste God past ons slechts vrees en aanbidding.¹² Met die hoogste God moeten we niets van doen hebben. "Met Hem hebben we niets te maken, en Hij wil ook niet dat we ons met Hem bezighouden. We mogen ons alleen met Zijn Woord bezighouden."¹³ We moeten ons slechts bezighouden met de verlossende God in Christus. Bij Christus zijn we veilig.

U heeft het over paradoxen (schijnbare tegenstellingen), die bij God bestaan, liefde en strengheid bijv., maar Luther schept een echte tegenstelling, waarvan ik niet weet of u die zou willen maken, nl. God heeft lief maar haat ook zelfs met een eeuwige haat?

Pastoor Smits

Ja, wat dan te denken van Paulus, die Maleachi 1:2-3 citeert (Rom.9:13): "Jakob heb Ik liefgehad, maar Esau heb ik gehaat."

Martie

Inderdaad, als bewijs voert Luther deze tekst aan. Maar de grote vraag is wat deze tekst betekent.

Pastoor Smits

Luthers principiële stelling stond al bij voorbaat vast, namelijk God bepaalt alles, God haat en bemint naar eigen wil. Helaas is deze gedachte vereenzijdigd tot willekeur van God en predestinatie, een typisch 'sola-denken', waar het handelen van de mens er totaal niet meer toe doet en waar de mens dus eigenlijk niet meer vrij is. Die eenzijdigheid brengt vaak tot een eenzijdige keuze van Bijbelteksten en tot eenzijdige interpretatie. Voor mij en, denk ik, voor alle katholieken, is het een vreselijke gedachte dat God naar willekeur personen zou haten of liefhebben. Jezus spreekt in het evangelie van een totaal ander liefdesgebod (iedereen, ook je vijanden liefhebben en vergeven). Zou God zelf dan daartegen zondigen? Te verschrikkelijk, en te afschuwelijk om daaraan maar te denken.

Martie

Inderdaad mag je nooit op één Bijbeltekst afgaan, zo heb ik geleerd. Maar deze tekst is toch wel duidelijk op uitverkiezing betrokken. Daar kom ik niet onderuit.

Pastoor Smits

Ja, maar Luther past Genesis 25:23 en Maleachi en de Romeinenbrief toe op de individuele personen van Jakob en Esau en op hun morele en geestelijke uitverkiezing of rechtvaardiging, reeds vóór hun geboorte. Maar daarover gaat het niet in die teksten. Het gaat niet over eeuwige verheerlijking of verdoeming van personen. Het gaat over de uitverkiezing van het volk Israël (Jakob) boven Esau (Edom) tot uitverkoren volk, hetgeen een keuze van God is, inderdaad op geen enkele persoonlijke verdienste van Jakob of Esau gebaseerd. Want dat het joodse volk (Jakob) uitverkoren is, wil niet zeggen, dat alle joden (afstammelingen van Jakob) gerechtvaardigd zijn. Vergelijk de uitverkiezing van Petrus en Judas Iskariot. Die was ook niet gebaseerd op verdienste, maar op Christus' keuze. Maar hun persoonlijke rechtvaardiging was een totaal andere zaak.

Martie

Ik blijf met het mysterie zitten, dat Paulus spreekt over "de voorwerpen van toorn, die voor het verderf zijn toebereid." (Rom.9:22)

Pastoor Smits

God is een mysterie dat ons verstand te boven gaat. Hij is goed en rechtvaardig. Hij straft en is toch vergevingsgezind. Onze woorden zijn slechts analogieën. De meest nabije vergelijking kun je maken met een vader en een moeder, die voor hun kinderen goed zijn, en hen ook kunnen straffen uit liefde. Als ik Jezus hoor zeggen over Judas: "Het ware beter dat hij niet geboren was", dan moeten we beseffen, hoe mysterieus groot onze vrijheid en verantwoordelijkheid zijn, maar tegelijkertijd zou het een gruwelijke gedachte zijn dat God naar willekeur personen zou liefhebben of haten, zou redden of verdoemen.

Martie

U zegt dus dat er in de Bijbel twee lijnen zijn, die van uitverkiezing van God en de bekering van de mens. Voor de juiste exegese moet je de beide lijnen zien. Nu moet ik zeggen dat er bijv. de tekst is, waar staat dat Esau zelf het eerstgeboorterecht had verkwanseld. Dat was zijn eigen verantwoordelijkheid. Er is zelfs een tekst, die de predestinatieleer op z'n kop zet. God zegt tegen Abraham: "Ik zal zegenen, wie u zegenen, en wie u vervloekt, zal Ik vervloeken." (Gen. 12:3) Hier reageert God op

de daden van de mens. Maar het grote probleem bij de dubbele predestinatie is, zo zegt u, dat God dan in willekeur liefheeft en haat. Want de apostel Johannes zegt: "God is liefde." Hij is niet liefde én haat. Op deze manier kun je in vreselijke twijfels komen: Heeft God me lief of haat Hij me? Zelf houd ik er rekening mee dat in de Bijbel het woord 'haten' simpel 'minder liefhebben' of 'op de tweede plaats zetten' betekenen kan. (Zie Luk.14:26) Nu stelt prof. Graafland in zijn boek 'Gereformeerden op zoek naar God' ook vraagtekens bij de dubbele predestinatieleer (God verkiest of verdoemt). Aan het einde van zijn boek doet hij het voorstel dat we Romeinen 9-11 anders moeten interpreteren dan in de gereformeerde traditie gebruikelijk is geweest. We lezen: "De vraag is nu: hoe kunnen wij met name deze oudtestamentische aspecten van Gods verkiezing verbinden met de nieuwtestamentische gegevens en hoe kunnen wij ze vervolgens integreren in onze gereformeerde verkiezingsleer? Het antwoord hierop ligt in een nieuw verstaan van Romeinen 9-11. Dit Schriftgedeelte heeft van het begin af aan als de klassieke bewijsplaats voor de gereformeerde dubbele predestinatieleer gegolden, maar de vraag is, of dit terecht is. In de gereformeerde orthodoxie is Rom.9-11 namelijk in sterke mate verzelfstandigd ten opzichte van het voorafgaande Rom.1-8. De predestinatieleer kreeg daardoor een eigen plaats, min of meer los van de rechtvaardiging. Wordt nu Rom.9-11 opnieuw met Rom. 1-8 verbonden en verstaan als de diepere fundering van Gods rechtvaardigende genade in Christus, dan krijgt Rom.9-11 een diepe evangelische inhoud. Want dan is het niet meer zo, dat Rom.9 ook nog weer eens wordt afgetrokken van de twee volgende hoofdstukken, zodat de dubbele predestinatie nog meer geabstraheerd wordt, maar dan worden deze drie hoofdstukken in hun geheel verstaan als de gang van Gods welbehagen met zijn volk Israël, die loopt via menselijke verharding en goddelijk oordeel naar uiteindelijke goddelijke ontferming en het jawoord hierop van de kant van zijn volk. De climax, waarop dit verkiezend handelen van God uitloopt is: "Want God heeft hen allen onder de gehoorzaamheid besloten, om Zich over hen allen te ontfermen." (Rom. 11:32) "O diepte van rijkdom..." Zo wordt Gods vrije ontferming in zijn rechtvaardiging van goddelozen door het geloof in Christus in zijn verkiezing bevestigd en gefundeerd. En dat

geldt Israël en allen die in Israël zijn ingelijfd. Dat predikt ons Rom.9-11. “(einde citaat) Kunt u uw katholieke visie in dit betoog herkennen?

Pastoor Smits

Dit uitgebreide citaat van prof. Graafland komt heel positief op mij over. De theologie van de predestinatieleer kwam altijd heel erg massief, pessimistisch en juist ook eenzijdig over, namelijk een theorie opbouwen op een klein Schriftonderdeel. Hier opent prof. Graafland ineens een gesloten leer. Hier komt ineens het geheel van de Romeinenbrief in het theologische licht. Hier komen ineens afzonderlijke gedachten in het grote geheel van het hele heilsgebeuren te staan, zoals Paulus dat in het geheel van zijn Romeinenbrief wil schilderen. Hier komt de gehele gedachtegang en de paradox van de goddelijke gestrengheid en de goddelijke ontferming tot de mysterieuze climax van Gods verlossingswerk, dat ons verstand te boven gaat: "O onpeilbare rijkdom van Gods wijsheid en kennis. Hoe ondoordringelijk zijn Zijn beslissingen en hoe onnaspeurlijk Zijn wegen." Ik denk dat die theologische paradox van Gods soevereiniteit en menselijke vrijheid, van genade en goede werken, van rechtvaardiging en verdiensten juist valt onder die onpeilbare wijsheid van God. (Rom.11:33)

Martie

Luther worstelde, kunnen we zeggen, met de gestrengheid van God: God is barmhartig, maar verdoemt ook. We moeten alleen volgens hem niet door werken God tevreden stellen, maar op Hem vertrouwen dat we behouden zijn. Geloof geeft hem nu de zekerheid van zijn heil, en is voor hem het bewijs dat God hem uitverkoren heeft. Geloof wordt alles. Het gaat hem niet meer om de goede werken zodat we geen zonde meer doen, we moeten simpel geloven, dat we geen zonde meer hebben. In een preek zei hij: "Het Christendom is niets anders dan een voortdurende oefening in dit leerpunt, nl. te voelen dat je geen zonde hebt, ofschoon je gezondigd hebt, te voelen dat je zonden veeleer aan Christus hangen."14 Ondanks zijn nadruk op het geloof als heilszekerheid heeft Luther echter zijn leven lang soms nog moeten vechten tegen twijfel en depressies.15 Bij hem was de heilszekerheid zo belangrijk dat hij die identificeerde met het heil zelf. Hij zei: "Leven is: opdat het de mens goed gaat en hij zich over een rustig geweten verheugt."16 Hier is het heil

alleen op de mens betrokken. U legt als katholiek meer nadruk op gemeenschap met God als de bron van ons heil dan op de eigen heilszekerheid. Hier stuiten we dus, denk ik op een punt, dat kan verklaren, waarom u als katholiek zegt, dat hij niet verder is gekomen, en u een diepte aan spiritualiteit mist. Want als ik u goed begrijp mist u bij Luther bepaalde geloofsaspecten. Het gaat er u om dat wij antwoord geven op Gods liefde en er een liefdesrelatie tussen God en de mens ontstaat. Zo legt u andere accenten.

HET ANTWOORD VAN TRENTE

Martie

Zo word ik dan benieuwd wat Trente dan exact van Luther veroordeeld heeft. Ja, hoe heeft Trente zich opgesteld? Was men antithetisch tegenover Luther? Heeft men de goede werken tegenover het geloof geplaatst? Want wat we meestal denken is dat Trente een evangelie van zaligmaking door goede werken verkondigt of in ieder geval semi-pelagiaans is.

Pastoor Smits

Uiterst interessant is dat uit de lezing van de stukken van Trente blijkt dat Trente zich niet polair van welles-nietes tegenover Luther opstelt, tenzij tegenover zijn eenzijdigheden, die tragisch genoeg voor altijd vastgelegd zijn in de drie sola's der Reformatie.

Martie

Dit moet dan uit het lezen van Trente duidelijk worden. Ik heb altijd gedacht dat Trente de reformatische geloofsbeleving in zijn geheel heeft verworpen. Volgens u is dat niet het geval. Dan interesseert het me helemaal te zien wat Trente leert.

Pastoor Smits

Het concilie van Trente heeft drie grote sessies gehad. De eerste sessie van 1545 tot 1547 besluit allereerst met een decreet over de rechtvaardiging (iustificatio). Na 16 theologische hoofdstukjes volgen enkele 'canones' (stellingen en veroordelingen), die een samenvatting ervan bevatten, bijv.:
- canon 1: Wie zegt dat de mens gerechtvaardigd kan worden voor het oog van God door zijn eigen werken ... en zonder de goddelijke genade vanwege Jezus Christus, hij zij in de ban.

- canon 9: Als iemand zegt dat een goddeloze enkel door het geloof gerechtvaardigd wordt zonder dat hij door een beweging van zijn eigen wil wordt voorbereid en voor het aannemen van het heil wordt toebereid, hij zij in de ban.

Martie

Trente veroordeelt dus duidelijk Pelagius: wij kunnen niet door werken der wet zalig worden. Daar zijn we het wel over eens. Maar anderzijds zegt Trente: de mens moet toch wel wat doen. De vraag is natuurlijk: wat dan? En waar het ons als protestant vooral om gaat: Hoe fundeert Trente zo'n visie bijbels?

Pastoor Smits

Op 13 januari 1547 werd sessie 6 van de eerste periode van het concilie van Trente afgesloten met een decreet over rechtvaardiging (iustificatio). Het is zonder meer reeds verbazingwekkend, hoeveel Bijbelteksten in de 16 hoofdstukken verwerkt zijn. Dus de kerk van het Tridentijns concilie bouwt geheel voort op de Bijbel en ziet dus de traditie in het normerende perspectief van de H. Schrift.

Martie

Wat u zegt verbaast me zeer. Maar laten we de tekst zelf gaan lezen. U vindt het hopelijk goed dat ik reageer op de tekst. Dan kunt u controleren of ik die goed heb begrepen. Ik ga de dialoog aan om Trente zuiver te kunnen verstaan.

Pastoor Smits

Ik vermeld steeds de letterlijke tekst van Trente.

“Hoofdstuk 1: De natuur en de wet kunnen mensen niet rechtvaardigen

In de eerste plaats verklaart de heilige synode dat voor het juiste en eerlijke verstaan van de leer over de rechtvaardiging ieder moet erkennen en belijden dat alle mensen in de zondeval van Adam hun onschuld verloren hebben (Rom.5:12, 1 Kor.15:22), onrein geworden zijn (Jes.64:6) en zoals de apostel zegt, naar de natuur zonen des toorns (Ef.2:3) zijn. Zoals zij in de leer over de erfzonde verklaard heeft, waren zij zozeer slaven van de zonde (Rom.6:20) en in de macht van satan en de dood, dat niet slechts de heidenen door natuurlijke kracht, maar ook niet de joden door de letter van de wet van Mozes zich daaruit

konden bevrijden of verheffen. Toch is in hen de vrije wil om te kiezen geenszins uitgeblust, hoewel in zijn krachten verzwakt en gebrekkig.”

Martie

Wij zijn beiden overtuigd van de realiteit van zondeval en erfzonde. De moeilijkheid schuilt in de vrije wil om te kiezen. Natuurlijk: een slaaf heeft zijn wil om voor vrijheid te kiezen niet verloren. Maar er zijn nog andere teksten in de Bijbel, bijv. dat we dood zijn door onze overtredingen. We moeten straks maar apart over dit onderwerp doorpraten. De vraag is nu, hoe worden wij verlost?

Pastoor Smits

“Hoofdstuk 2: Over het heilsgeheim van de komst van Christus

Zo geschiedde het dat de hemelse Vader, de Vader van erbarmen en de God van alle troost (2 Kor.1:3) zijn Zoon Jezus Christus, wiens komst beloofd en aangekondigd was door vele heilige vaders voor en onder de wet, toen de volheid der tijden gekomen was (Ef. 1:10, Gal.4:4), naar de mensen gezonden heeft, opdat Hij en de joden die onder de wet stonden, zou verlossen, en de heidenen die niet naar gerechtigheid streefden, de gerechtigheid zouden verkrijgen (Rom.9:30), opdat allen als zonen zouden worden aangenomen. Hem stelde God aan als verzoener door geloof in zijn bloed voor onze zonden, niet slechts voor onze zonden, maar voor die van de gehele wereld (1 Joh.2:2).”

Martie

Inderdaad, we worden door het bloed van Christus verlost. Dit zou betekenen dat we dezelfde objectieve heilsorde kennen. Nu in onze tijd de objectieve heilsorde zo sterk wordt aangevallen, wordt deze gemeenschappelijke geloofsbasis des te belangrijker. Maar hoe wordt volgens Trente het heil toegeëigend?

Pastoor Smits

“Hoofdstuk 3: Wie door Christus gerechtvaardigd worden

Weliswaar is Hij voor allen gestorven (2 Kor.5:15), maar niet allen ontvangen de weldaad van zijn dood, maar slechts degenen, aan wie de verdienste van zijn lijden wordt medegedeeld. Want evenals de mensen slechts

als onrechtvaardigen worden geboren, omdat zij als nakomelingen van Adam worden geboren - tengevolge van deze afkomst trekken zij bij het geboren worden daardoor de eigen ongerechtigheid naar zich toe -, zo ook zullen zij nooit gerechtvaardigd worden, tenzij ze in Christus worden wedergeboren, want door deze wedergeboorte wordt hun dankzij de verdienste van zijn lijden de genade geschonken waardoor ze tot rechtvaardigen worden. Voor deze weldaad moeten we volgens de aansporing van de apostel steeds de Vader dankzeggen, "die u toebereid heeft voor het erfdeel der heiligen in het licht" (Kol.1:12), en: "Hij heeft ons verlost uit de macht der duisternis en overgebracht in het Koninkrijk van de Zoon zijner liefde, in wie wij de verlossing hebben en de vergeving van zonden." (Kol. 1:13,14)"

Martie

Trente kent dus ook de wedergeboorte in Christus. Wordt er nog meer over wedergeboorte gezegd?

“Hoofdstuk 4: Voorlopige beschrijving van de rechtvaardiging van de goddeloze en hoe men intreedt in de staat van genade

Door deze woorden wordt de rechtvaardiging van de goddeloze aangeduid. Ze betekent dat de mens uit de toestand waarin hij als zoon van de eerste Adam werd geboren, overgeplaatst wordt in de staat van genade en van de aanname tot kinderen van God (Rom.8:15) door de tweede Adam, Jezus Christus onze Verlosser. Deze overplaatsing is na de verkondiging van het evangelie niet mogelijk zonder het bad van de wedergeboorte of het verlangen daarnaar, zoals geschreven is: "Tenzij iemand geboren wordt uit water en Geest, kan hij het Koninkrijk Gods niet binnengaan." (Joh.3:5)"

Martie

'Na de verkondiging van het evangelie' betekent dus, dat we eerst het evangelie moeten geloven. Ook de wedergeboorte uit water en Geest is uit de Bijbel te begrijpen. In hoeverre benadrukt Trente de medewerking van de mens?

Pastoor Smits

“Hoofdstuk 5: Over de noodzaak van de voorbereiding voor de rechtvaardiging bij de volwassene en de reden daarvoor

Zij, de synode, verklaart bovendien: Bij de volwassenen moet als het begin van de rechtvaardiging worden beschouwd de voorafgaande genade van God door Christus Jezus, d.w.z. zijn roepstem, waarmee zij niet geroepen worden wegens eigen verdiensten. Zo worden zij, die door de zonde van God afgekeerd waren, door zijn aansporende en helpende genade toebereid om zich toe te keren tot hun eigen rechtvaardiging in vrije instemming en medewerking met deze genade. Bij deze aanraking, waarbij God het hart van de mens aanraakt door het licht van de H. Geest, blijft enerzijds de mens niet geheel onwerkzaam, want hij neemt de genade aan, die hij ook kan afwijzen; anderzijds kan hij toch ook niet zonder de genade van God tot gerechtigheid in Diens ogen komen uit eigen vrije wil. Wanneer er daarom in de H. Schrift staat: "Bekeer u tot Mij en Ik bekeer Mij tot u" (Zach. 1:3), dan worden wij op onze vrijheid aangesproken. Wanneer wij antwoorden: "Bekeer ons, Heer, tot u, en wij zullen ons bekeren" (Kl.5:21), belijden we dat Gods genade eerst komt.”

Martie

Trente ziet dus een dubbele lijn. Hier komt het verschil in denkmodel naar voren. Het valt me op dat de genade van God steeds op de eerste plaats komt. Men heeft dus hiermede de semi-pelagianen veroordeeld. Dan mogen we ook niet zeggen dat Trente semi-pelagiaans is. Het moeilijke punt is dus, dat volgens Luther de mens geen keuze voor zijn bekering kan maken. Hij kent alleen de lijn van Gods handelen. U citeert interessante Bijbelteksten. U zult hierbij wel denken: Wat doet Luther daarmee? Nu, hij erkende wel, dat er geboden en oproepen in de Bijbel staan. Maar die geboden zeggen volgens hem slechts wat we moeten en niet wat we kunnen. Ze zijn er slechts, zo zegt hij, om ons van onze zonden bewust te maken.¹⁵ Ook aan de oproep tot bekering kunnen we geen gehoor geven. Hij citeert Paulus, dat de wet de zonde doet kennen. Dat de mens zich wel kan bekeren met hulp van Gods genade, was voor hem een onmogelijke paradox. Maar volgens Trente kan dat samengaan. Voor evangelischen is deze tekst verrassend, omdat ook zij de nadruk leggen op de keuze die de mens van zijn kant voor God moet maken. Maar wat houdt dan volgens Trente precies die keuze van de mens in?

Pastoor Smits

“Hoofdstuk 6: De wijze van voorbereiding

De voorbereiding op de rechtvaardiging geschiedt op de volgende wijze doordat zij, geroepen en geholpen door de goddelijke genade het geloof, dat uit het horen is (Rom.10:7) in zich opnemen en vrijwillig op weg gaan naar God, gelovende dat het waar is wat door God is geopenbaard en beloofd, in het bijzonder dat de goddeloze door God wordt gerechtvaardigd door zijn genade door de verlossing in Jezus Christus (Rom.3:24), en doordat zij, wetende dat zij zondaren zijn, uit vrees voor goddelijke gerechtigheid, waardoor zij heilzaam in beroering worden gebracht, zich bekeren tot een overdenken van Gods erbarmen en worden opgewekt tot hoop, in het vertrouwen dat God hem om Christus' wil genadig zal zijn en dan Hem als bron van alle gerechtigheid gaan liefhebben en zich daarom afkeren van de zonden met een zekere haat en afschuw, d.w.z. door die boete, die men voor de doop doen moet (Hand.2:38), en ten slotte doordat ze zich voornemen de doop te ontvangen, een nieuw leven te beginnen en de goddelijke geboden te gehoorzamen. Over deze voorbereiding staat geschreven: "Zonder geloof is het onmogelijk Hem welgevallig te zijn. Want wie tot God komt, moet geloven, dat Hij bestaat en een beloner is voor wie Hem ernstig zoeken" (Hebr. 11:6,7) en "Houd moed, mijn kind, uw zonden worden vergeven" (Matt.9:2), en: "De vrees voor de Heer drijft de zonden uit" (Jezus Sirach 1:21), en: "Bekeert u en een ieder late zich dopen op de naam van Jezus Christus, tot vergeving van zonden, en gij zult de gave van de Heilige Geest ontvangen" (Hand.2:38) en: "Gaat dan henen, maakt al de volken tot mijn discipelen en doopt hen in de naam des Vaders, en des Zoons en des Heilige Geestes en leert hen onderhouden al wat Ik u bevolen heb" (Matt.28:19) en tenslotte: "Bereidt uw hart voor de Heer." “

Martie

Luther ging ervan uit dat de mens alleen door het geloof gerechtvaardigd wordt. Wanneer de mens zelf iets zou moeten doen, zoals boete doen, dan doet dat te kort aan het volkomen verzoeningswerk van Christus. Ook Trente beroept zich op de Bijbel. De vraag is steeds weer naar de juiste interpretatie van de Bijbel. Ik begrijp dat Trente steeds weer de dubbele lijn ziet: God schenkt genade, maar de mens moet

antwoord geven. Dit antwoord doet volgens u niets af van Gods genade. Wij zijn snel bang dat wij door ons handelen afbreuk doen aan Gods genade. Maar u denkt eerder andersom: wij doen pas recht aan Gods genade door God te gaan dienen. Daarom uw existentiële vraag: 'Hoe kan ik God dienen?' Hier komt dus een ander denkpatroon naar voren. Wat mij opvalt, is de tekst uit Hebr. 11:6,7: "Wie tot God komt". Als we moeten komen, moeten wij zelf lopen. Dat doet God niet voor ons. Hij kan ons wel helpen bij het lopen. Dat bedoelt u ook?

Pastoor Smits

Ja, ik denk dat het goed is om eenvoudige woorden en begrippen, beeldspraken en parabels te nemen. Zo ook hier: Wij zondaars lopen als waggelende baby's aan Vaders hand. Zonder Vader lukt het niet. Maar toch lopen wij als kinderen zelf, ook al is het met de noodzakelijke hulp van God.

Martie

Als de mens dan gerechtvaardigd wordt, wat houdt dat voor Trente precies in?

Pastoor Smits

“Hoofdstuk 7: Wat de rechtvaardiging van de goddeloze inhoudt en wat de oorzaken zijn

Op deze voorbereiding en toerusting volgt de rechtvaardiging zelf, die niet slechts is het vergeven van zonden, maar ook de heiliging en vernieuwing van de innerlijke mens door de vrijwillige aanname van de genade en de gaven. Daardoor wordt de mens van een onrechtvaardige een rechtvaardige en van een vijand een vriend, zodat hij erfgenaam wordt overeenkomstig de hoop des eeuwigen levens (Tit.3:7). De oorzaken van deze rechtvaardiging zijn:

Als doelloorzaak: de eer van God en van Christus en het eeuwige leven;

Als werkoorzaak: de barmhartige God, die ons om niet reinigt en heiligt (1 Kor.6: 11), die ons verzegelt en zalft met de Heilige Geest der belofte die een onderpand is van onze erfenis (Ef.1:13);

De verdienende oorzaak: is zijn geliefde Eniggeboren Zoon, onze Heer Jezus Christus, die, toen wij vijanden waren (Rom.5:10), om zijn grote liefde, waarmee Hij ons heeft liefgehad (Ef.2:4), door zijn allerheiligst lijden aan het kruishout voor ons de rechtvaardiging

heeft verdiend en voor ons de Vader genoegdoening gaf;
De instrumentele oorzaak is het sacrament van de doop, dat is 'het sacrament van het geloof', want zonder geloof heeft niemand de rechtvaardiging ontvangen;
De enig formele oorzaak is tenslotte de gerechtigheid Gods, niet die waardoor Hij zelf rechtvaardig is, maar waardoor Hij ons rechtvaardig maakt. Door die gerechtigheid worden wij door Hem als Gever vernieuwd in onze innerlijke mens en worden wij niet slechts rechtvaardig verklaard, maar ook terecht rechtvaardig genoemd en zijn wij het ook. Want wij nemen de rechtvaardigheid in ons op, ieder in die mate waarin de Heilige Geest ons ieder in het bijzonder toebedeelt, gelijk Hij wil (1 Kor. 12:11), en in overeenstemming met de eigen bereidheid en medewerking van ieder. Zo kan dus niemand rechtvaardig zijn, tenzij aan hem de verdiensten van het lijden van onze Heer Jezus Christus worden meegedeeld. Maar dat geschiedt in deze rechtvaardiging van de goddeloze daardoor dat krachtens de allerheiligste verdienste van zijn lijden de liefde Gods door de H. Geest in de harten wordt uitgestort (Rom. 5:5) van hen, die worden gerechtvaardigd, en doordat die liefde in hen blijft. Daarom ontvangt de mens in die rechtvaardiging met de vergeving van zonden door Jezus Christus met wie hij verbonden is, dat alles tegelijk ingegoten: geloof, hoop en liefde. Want het geloof verenigt niet volkomen met Christus en maakt hem niet tot levend lid van zijn lichaam, als niet de hoop en liefde er bij komen. Daarom zegt men met recht dat geloof zonder werken dood is (Jac. 2:17vv.) en werkeloos en "in Christus Jezus vermag noch besnijdenis iets, noch onbesneden zijn, maar geloof, door liefde werkende." (Gal. 5:6) Om dit geloof vragen de dopelingen voordat ze het sacrament van het doopsel ontvangen aan de kerk volgens de apostolische traditie, wanneer zij om het geloof vragen, dat het eeuwige leven verleent, hetgeen het geloof zonder hoop en liefde niet kan verlenen. Daarom horen ze terstond ook het woord van Christus: "Indien gij het leven wilt binnengaan, onderhoud de geboden." (Matt. 19:17) Wanneer de pas gedoopten aldus de ware en christelijke gerechtigheid hebben ontvangen, wordt van hen verlangd, dat zij het beste kleed (Luc. 15:22) dat hen door Christus Jezus gegeven is, in plaats van het kleed dat Adam door zijn ongehoorzaamheid voor zich en voor ons

verloren heeft, rein en onbevlekt bewaren, opdat zij het voor de rechterstoel van onze Heer Jezus Christus brengen en het eeuwige leven ontvangen."

Martie

Zo wordt het me nog duidelijker hoe Trente tegen het 'sola fide' aankijkt. Het komt me voor dat de objectieve heilsorde hetzelfde is voor protestant en katholiek. Het verschil tussen beiden ontstaat bij het bepalen van de betekenis van de rechtvaardiging voor de mens. Voor Luther was rechtvaardiging rechtvaardigverklaring. Nee, zegt Trente, we worden ook rechtvaardig, doordat de liefde Gods in ons hart wordt uitgestort. De heiliging hoort bij de rechtvaardiging. Hiermee lijkt Trente de gedachte van Augustinus te volgen, die onder rechtvaardiging verstond dat de wet van God in ons hart wordt geschreven. Voor Luther was de belofte van het eeuwige leven en ons geloof daarin het een en al. Natuurlijk kende hij wel de liefde, maar hij gaf aan de liefde geen noodzakelijke plaats in de relatie met God. Gemeenschap met God was een kwestie van geloof.²⁰ Hij heeft in zijn grote commentaar op de Galatenbrief de 'caritas', de liefde Gods zelfs een keer vervloekt: 'caritas sit maledicta'.²¹ Nee, zegt Trente, naast geloof zijn hoop en liefde nodig om het eeuwige leven te beërven. Liefde maakt onze gemeenschap met God pas volkomen. Maar hoe legt Trente dan de tekst bij Paulus uit dat wij door het geloof gerechtvaardigd worden? Want op de tekst uit Romeinen baseert Luther zijn 'sola fide'-theologie.

Pastoor Smits

"Hoofdstuk 8: Wat het betekent dat de goddeloze door het geloof en zonder zijn eigen verdienste gerechtvaardigd wordt

Wanneer de apostel zegt dat de mens door het geloof en om niet (Rom. 3:22,24) gerechtvaardigd wordt, zijn deze woorden zo te verstaan, zoals de katholieke Kerk steeds heeft beleden: "Wij worden door het geloof gerechtvaardigd", dat betekent dat het geloof het begin, fundament en wortel is van alle rechtvaardiging, anders kan niemand God behagen (Hebr. 11:6) en tot gemeenschap met zijn kinderen komen. Wij worden om niet gerechtvaardigd, dat betekent dat door niets van datgene dat aan de rechtvaardiging voorafgaat, hetzij geloof, hetzij werken, die genade van de

rechtvaardiging wordt verdiend. Indien het nu door genade is, dan is het niet meer uit werken, anders (zoals de apostel ook zegt) is de genade geen genade meer (Rom. 11:6).”

Martie

Trente kent dus tot mijn verrassing ook de leer van de rechtvaardiging van de goddeloze. Luther heeft gezegd: "Wanneer de paus zou toegeven, dat God alleen uit zuivere genade door Christus zondaars rechtvaardigt, dan willen wij hem niet slechts op de handen dragen, maar ook de voeten kussen."19 Wat zegt Trente? Dit hebben we altijd geleerd: wij worden niet door onze verdienste, maar uit pure genade gerechtvaardigd. Maar wel merk ik dat Luther de uitspraak van Paulus anders interpreteert dan Rome. Voor Luther is geloof het een en al: 'sola fide'. Voor Trente is geloof het begin en fundament van ons heil. Trente zegt dus: er is meer dan geloof alleen. Het gaat dus om de juiste interpretatie van de uitspraak van Paulus. Ik begrijp dus dat Trente zich verzet tegen het 'sola fide' en het geloofsbegrip van Luther?

Pastoor Smits

Inderdaad, hoofdstuk negen bevat een ernstige waarschuwing tegen een ketterse leerstelling: "Als iemand met zekerheid gelooft (denkt, voelt), dat hij van zonden bevrijd is, alsook gerechtvaardigd is, dan is dat 'geloof-alleen' niet de rechtvaardiging. Want niemand kan met zekerheid weten of hij Gods genade gevolgd heeft."

“Hoofdstuk 9: Tegen het ijdele vertrouwensgeloof van de ketteren

Welnu, hoewel men moet geloven, dat zonden nooit vergeven worden of zijn vergeven tenzij uit genade door goddelijke barmhartigheid vanwege Christus, toch moet men zeggen dat aan niemand de zonden vergeven worden of vergeven zijn, die zich beroemt op zijn vertrouwen in en zekerheid over de vergeving van zonden en zich daarbij alleen gerust voelt. Want bij de ketteren en afgescheidenen kan dit lege en onvrome vertrouwensgeloof voorkomen, ja, dit geloof is er in onze dagen en wordt gepredikt in een harde strijd tegen de katholieke Kerk. Ook mag men niet beweren dat zij die werkelijk gerechtvaardigd zijn, zonder enige twijfel overtuigd moeten zijn van hun rechtvaardiging en dat niemand van zijn

zonden vrijgesproken en gerechtvaardigd kan worden tenzij hij zeker gelooft dat hij vrijgesproken en gerechtvaardigd is en dat alleen door dit geloof vrijspraak en rechtvaardiging tot stand komen, alsof hij, die dit niet gelooft, aan de beloften van God en aan de werkzaamheid van dood en opstanding van Christus twijfelt. Want terwijl enerzijds geen christen aan Gods barmhartigheid, aan de verdienste van Christus en aan de kracht en werkzaamheid van de sacramenten mag twijfelen, toch kan hij met het oog op zijn eigen zwakte en gebrek aan bereidheid een heilige angst en vrees hebben voor zijn eigen genade, want niemand kan met absolute geloofszekerheid, waaronder geen dwaling kan schuilen, weten dat hij de genade van God ontvangen heeft.”

Martie

Ik moet zeggen dat ik dit geen gemakkelijk te begrijpen stuk vind. Kunt u me nader uitleggen: Kent Trente dan geen geloofszekerheid?

Pastoor Smits

Iemands eerste reactie zou kunnen zijn: "Maar je kunt je toch ook zo zeker en zo dichtbij God en gerechtvaardigd voelen?" Wel, misschien wil de kerk zeggen: Pas op voor die gevoelens, want het zou misschien hoogmoed kunnen zijn, het zou kunnen zijn dat je morgen in zonde vervalt, het zou kunnen zijn dat je morgen helemaal niets voelt, - in ieder geval lijkt het een formulering om aan te geven, dat de mens nooit samenvalt met God, dat naast de genade Gods altijd de menselijke vrijheid blijft staan, dat menselijke zekerheid niet de goddeloze zekerheid is - in ieder geval wil de kerk de doem van de predestinatie en het gevoel van machteloosheid en de angst voor verdoemenis bij de mensen wegnemen.

Martie

Ik ben er zo nog niet helemaal uit. Ik lees in deze tekst een paar verschillende tegenwerpingen tegen Luther. In de eerste plaats zegt men: "Je bent niet gerechtvaardigd, enkel en alleen omdat je gelooft dat je gerechtvaardigd bent." De vraag is natuurlijk of Luther dit beweerd heeft. Inderdaad heb ik de volgende uitspraak bij Luther gevonden: "Wanneer iemand twijfelt en er niet zeker van is, dat hij een genadig God heeft, heeft hij Hem ook niet. Zoals hij gelooft, zo heeft hij. Alleen door het geloof kunnen we weten dat we in de

genade zijn en God ons goedgezind is. Als hij dat gelooft, is hij zalig; gelooft hij het niet, dan is hij verdoemd."20 Luther wilde zijn vertrouwen op God stellen en niet op zichzelf, maar hij benadrukt ook de eigen zekerheid. Vindt Trente dan dit besef van zekerheid te subjectief?

Pastoor Smits

Ja, heilsgeloof is iets heel anders dan een emotioneel gevoel van rust en zekerheid. Vele zondaars voelen zich immers zeker en vele depressieve en zwaarmoedige mensen voelen zich gauw onzeker. Trente beschermt ons tegen vals gevoelsgeloof.

Martie

Maar moet je een zeker besef van heil vals gevoelsgeloof noemen? Wel begrijp ik dat Trente wil zeggen: "Als je je niet zeker voelt van je eigen heil, hoef je nog niet bang te zijn dat je verloren bent." Het zou echter toch te ver gaan om te zeggen dat we helemaal geen zekerheid mogen hebben. Zelf zou ik zeggen dat er een goede en verkeerde heilszekerheid is. De goede heilszekerheid berust op Gods belofte en de verkeerde berust louter op een eigen gevoel. Kunt u het daarmee eens zijn?

Pastoor Smits

Ja, vandaar dat ik het helemaal met deze stelling eens kan zijn. Heilszekerheid gefundeerd op Gods belofte en op Christus' kruisdood is goed. Heilszekerheid gebaseerd op eigen zekerheid en op gevoel is onjuist en kan hoogstens misleidend zijn.

Martie

Nu geloof ik als protestant dat we ons ook van ons heil zeker mogen weten. Ik proef in Trente een zekere reserve. We moeten ons geloof ook in ons leven nog bewijzen. Inderdaad vind ik in de Bijbel, dat 'wie volhardt, behouden zal worden'. Als we volharden in ons geloof en de goede strijd uitstrijden, mogen we de krans der gerechtigheid ontvangen. (2 Tim.4:7) Maar we mogen ons toch nu al een kind van God weten? Die zekerheid mogen we toch al wel hebben?

Pastoor Smits

Natuurlijk, God zij dank. Uiteindelijk zijn alle mensen zonder meer al schepselen van God, want anders zouden zij toch niet bestaan? Maar wij, die herboren zijn uit water en de H. Geest; wij die geloven en willen geloven; wij die het

sacrament van het doopsel hebben ontvangen: wij zijn nu de aangenomen kinderen van God, dankzij Jezus Christus, Gods Zoon zelf, en door de H. Geest (Rom.8:14-17). Daarbij moeten wij echter tegelijk denken aan de gelijkenis van de verloren zoon. Ook al zijn wij kind van de Vader, wij kunnen Hem toch de rug toekeren, wij kunnen Hem verlaten en naar de vreemde gaan, wij kunnen zijn genade en liefde verbrassen en voor de zwijnen gooien, terwijl de Vader op ons wacht. Maar wij kunnen ook berouw hebben en omkeren en voor Hem op de knieën vallen, altijd, want de Vader is trouw. Ook in deze gelijkenis blijft staan: God is trouw en geeft de rechtvaardigingsgenade van het kindschap Gods, maar wij moeten de genade niet verkwanselen.

Martie

Zo begrijp ik wat Trente bedoelt. We mogen ons een kind van God weten op grond van Gods liefde en trouw, maar we moeten ons ook bewust zijn van onze verantwoordelijkheid, dat wij zelf God trouw blijven. Nu stelde Luther dat een gelovige niet kan afvallen. Ik begrijp dus, dat Trente wel wijst op de eigen verantwoordelijkheid van de gelovige. Wat wordt daar precies over gezegd?

Pastoor Smits

"Hoofdstuk 10: Over de groei van de ontvangen genade.

Zo worden de gerechtvaardigden als vrienden van God en huisgenoten (Joh.15:15, Ef.2:19) voortgaande van kracht tot kracht (Ps.84:8), vernieuwd van dag tot dag (2 Kor.4:16), dat betekent: door het doden van de leden, die op aarde zijn (Kol.3:5) en door ze ten dienste te stellen als wapenen der gerechtigheid (Rom.6:13,19) tot heiliging, door het onderhouden van de geboden van God en van de kerk. In deze gerechtigheid, die zij door de genade van Christus ontvangen hebben, groeien zij door goede werken met medewerking van het geloof (Jak.2:22), en worden zij steeds meer gerechtvaardigd, zoals geschreven staat: "Wie rechtvaardig is, hij bewijze nog meer rechtvaardigheid" (Op.22:11) en zo ook: "Dat gij niet zult schuwen tot aan de dood toe te worden gerechtvaardigd" (Eccl./Pred.18:22) en vervolgens: "Gij ziet, dat een mens gerechtvaardigd wordt uit werken en niet slechts uit geloof." (Jak.2:24) Om deze groei in rechtvaardigheid vraagt de H. Kerk, wanneer zij

bidt: Doe in ons, Heer, geloof, hoop en liefde groeien.”

Martie

Deze groei in genade was voor Luther minder essentieel, omdat het hoofdaccent voor hem viel op de vergeving van zonde. Ik krijg zo de indruk dat volgens Trente de medewerking van de mens aan het heil niet betekent, dat de mens aan de genade zelf moet meewerken, alsof God de helft doet en de mens ook de helft, maar de mens werkt mee in de groei van genade. De genade die we ontvangen hebben, moeten we benutten. Als het u gaat om een relatie tussen God en mens, bedoelt u dan dat we zelf moeten meewerken om die relatie te onderhouden?

Pastoor Smits

Ja, het is eigenlijk zo eenvoudig, net als met een rivier. De stroom is Gods genade, maar wij kunnen die stroom genade kanaliseren en de dorre grond van ons hart bevloeien, zodat wij rijke vrucht dragen. Maar wij kunnen ook een stuw bouwen in ons hart en de genade tegenhouden, zodat wij afsterven. De verhouding (verbond) met God is als de verhouding met een mens, want koppelde Jezus het eerste en tweede gebod al niet aan elkaar? En zo kunnen wij in liefde en vriendschap met iemand groeien door daden en werken van sympathie, medewerking, dienstbaarheid, vrijgevigheid, medeleven enz.. God wil ons wel overstelpen met zijn genadevolle liefde, maar eerst moet er telkens weer een stap onzerzijds gedaan worden. Anders is er geen relatie, geen verbond. Het is zo prachtig te zien in de levens van heiligen (dagboek van de kleine Theresia), hoe deze mensen groeien in de omgang met God, hoe zij steeds meer bereid zijn voor hun geliefde God te lijden, net als Jezus gedaan heeft.

Martie

Maar wij vinden het zo moeilijk te geloven dat wij aan Gods opdrachten kunnen gehoorzamen. Is het volgens Trente noodzakelijk om al de geboden te onderhouden?

Pastoor Smits

“Hoofdstuk 11: Over het houden van de geboden en de noodzaak en mogelijkheid ervan

Niemand echter, hoe gerechtvaardigd ook, kan zich ontslagen weten van het houden van de geboden; ook niemand van de onbezonnen en

door de vaders met het 'anathema' verbonden uitlating, dat de geboden Gods door de gerechtvaardigde mens niet gehouden kunnen worden. Want God beveelt geen dingen die onmogelijk zijn, maar wanneer Hij beveelt, spoort Hij aan om te gehoorzamen en te doen wat je kunt, en te vragen, wat je niet kunt, en Hij helpt opdat je het kunt (vgl. Augustinus). "En zijn geboden zijn niet zwaar" (1 Joh.5:3), wiens juk zacht is en wiens last licht (Matt.11:30). Want zij, die zonen van God zijn, hebben Christus lief, maar als Hij ook zelf getuigt, wie Hem liefhebben, bewaren zijn woord (Joh.14:23) en zij kunnen dat met hulp van God volbrengen. Want ofschoon zij in dit sterfelijke leven, hoe heilig en rechtvaardig zij ook zijn soms toch in kleine en dagelijkse z. g. lichte zonden vervallen, blijven ze gerechtvaardigd. Want juist van de rechtvaardigen is het nederige en oprechte gebed: "Vergeef ons onze schuld." (Matt.6:12) Zo komt het dat juist de rechtvaardigen zich des te meer verplicht moeten weten op de weg van de gerechtigheid te wandelen, daar zij, vrij gemaakt van de zonde, in dienst van God gekomen (Rom.6:22), door ingetogen, rechtvaardig en godvruchtig in de wereld te leven (Tit.1:12) vorderingen kunnen maken door Christus Jezus, door wie wij de toegang hebben verkregen tot deze genade (Rom.5:2). Want God laat met zijn genade niet de eenmaal gerechtvaardigde in de steek, tenzij Hij eerst door hen wordt verlaten (vgl. Augustinus). Zo mag zich niemand beroepen op 'geloof alleen', menende dat hij alleen door het geloof erfgenaam geworden is en de erfenis zal krijgen, ook wanneer hij niet lijdt met Christus, om te delen in zijn verheerlijking (Rom.8:17). Want ook Christus zelf, hoewel Hij Gods Zoon was, heeft de gehoorzaamheid geleerd uit hetgeen Hij geleden heeft, en tenslotte is Hij voor allen die Hem gehoorzamen, de oorzaak van eeuwig heil geworden (Hebr.5:8vv). Daarom vermaant de apostel zelf de gerechtvaardigden aldus: "Weet gij niets dat zij die in de renbaan lopen, allen wel lopen, doch dat slechts een de prijs kan ontvangen? Loop dan zo, dat gij die behaalt... Ik loop dan ook niet maar in den blinde en ik ben geen vuistvechter, die zomaar in de lucht slaat. Neen, ik tuchtig mijn lichaam en houd het in bedwang, om niet, na anderen gepredikt te hebben, wellicht zelf afgewezen te worden" (1 Kor.9:24,26,27). Evenzo de apostelvorst Petrus: "Beijvert u daarom des te meer, broeders, om uw roeping

en verkiezing te bevestigen, want als gij dit doet, zult gij nimmer struikelen" (2 Petr. 1:10). Zo is dan zeker dat zij de orthodoxe leer bestrijden die zeggen dat de rechtvaardige in alle goede werken tenminste licht zondigt of (wat nog onverdraaglijker is) eeuwige straffen verdient, en ook zij die beweren dat rechtvaardigen in alle werken zondigen, wanneer zij daarbij om uit hun zorgeloosheid wakker geschud te worden en aangevuurd te worden om in de renbaan te lopen, behalve op het hoofddoel: de verheerlijking Gods, ook nog op het eeuwige loon zien, omdat geschreven staat: "Ik heb mijn hart gericht op het vervullen van uw verordeningen in eeuwigheid om de beloning" (Ps.119:112), en omdat de apostel van Mozes zegt: "Hij hield de blik gericht op vergelding." (Hebr. 11:26)"

Martie

Ik begrijp dus dat het doen van goede werken volgens Trente nodig is en mogelijk. We moeten, zegt Trente, niet alleen in genade geloven, maar er ook naar leven. Hier is een zeker verschil met Luther. Het ging Luther niet om het doen van geboden. Hij wilde troost uit de Bijbel halen. Hij maakte in zijn boek: 'De vrijheid van een christenmens' een onderscheid tussen het Oude en Nieuwe Testament. In het Oude Testament gaat het voor hem om geboden, in het Nieuwe Testament om de beloften. Hij zag Christus niet als Wetgever. "Daarom behoren de beloften van God tot het Nieuwe Testament, ja zelfs: zij zijn het Nieuwe Testament".²² Dit kwam ook voort uit het gevoel: "Al doe ik nog zo mijn best, mijn beste werken zijn toch altijd door de zonden bevestigd". Ik merk dat Trente hiertegen protesteert: God beveelt geen dingen die onmogelijk zijn en men citeert hierbij Augustinus. Luther gaat van een ander denken uit: dat God dingen beveelt, die we niet kunnen doen, en dat het in het Nieuwe Testament alleen maar om beloften gaat. Trente leest dus de Bijbel anders.

Er is al een keer ter sprake gekomen, dat de katholiek meer overlaat aan de eigen verantwoordelijkheid van de mens in het heilsplan, als ik het zo goed zeg. Luther zag slechts het handelen van God. Als God mij heeft uitverkoren, dan ben ik zeker van mijn redding, dan kan er niets gebeuren. Dan kan ik ook niet afvallen. Maar u ziet dat anders?

Pastoor Smits

“Hoofdstuk 12: Men moet zich hoeden voor een onbezonnen geloof in predestinatie

Niemand mag ook, zolang hij in dit sterfelijk leven verkeert, zich reeds van tevoren een voorstelling maken van het geheime mysterie van de goddelijke predestinatie, dat hij met zekerheid beweert, dat hij tot het getal der uitverkorenen behoort, alsof het waar zou zijn, dat de gerechtvaardigde of niet meer kan zondigen, of, indien hij gezondigd heeft, hij zeker zou zijn van bekering. Want zonder speciale openbaring kan men niet weten, wie God zich heeft uitverkoren.”

Martie

Ik kan begrijpen, dat als God volgens Trente niet alles reeds beslist heeft voor ons, en er ook rekening wordt gehouden met ons antwoord, en wij ook kunnen afvallen, dat Trente dan zegt: Pas door de uiteindelijke volharding zal blijken, wie een uitverkorene is. Is dat zo?

Pastoor Smits

Trente besteedt inderdaad aandacht aan de noodzaak van volharding
“Hoofdstuk 13: Over het geschenk van de volharding

Evenzo kan niemand zich met absolute zekerheid iets bepaalds toe-eigenen over het geschenk van de volharding waarvan geschreven staat: "Wie volhardt tot het einde, zal behouden worden" (Matt.10:22, 24:13). Men kan deze volharding slechts van Hem ontvangen, die bij machte is hen vast te doen staan (Rom.14:1), zodat hij staande blijft en hem, die valt, weer opricht. Toch moeten allen hun vaste hoop stellen op de hulp van God. Want God zal, indien zij zich niet zelf aan Zijn genade onttrekken, het goede werk voleindigen, dat Hij begonnen is, daar Hij niet slechts het willen, maar ook het werken in u werkt. (Fil.2:13) Intussen geldt de waarschuwing: "Wie meent te staan, zie toe, dat hij niet valle" (1 Kor.10:12) en "zij moeten hun heil met vreze en beven bewerken" (Fil.2:12), in moeite, waken, aalmoezen, gebeden en offergaven, in vasten en kuisheid (2 Kor.6:3vv). Daar zij namelijk weten, dat zij in de hoop op glorie (1 Petr.1:3) en nog niet tot glorie wedergeboren zijn, moeten zij huiveren voor de strijd, die er nog te voeren is met het vlees, met de wereld, met de duivel, waarin zij geen overwinnaars kunnen zijn, wanneer zij niet met Gods genade

aan het woord van de apostel gehoorzamen:
"Derhalve broeders, zijn wij schuldenaars, maar niet van het vlees, om naar het vlees te leven. Want indien gij naar het vlees leeft, zult gij sterven; maar indien gij door de Geest de werkingen des lichaams doodt, zult ge leven." (Rom.8:12,13)"

Martie

Terwijl wij als protestant de nadruk leggen op heilszekerheid, roept Trente uitdrukkelijker uit: de goede strijd moet nog gestreden worden om in ons geloof te volharden. Want, zegt Trente, de mens kan afvallen. Wat zegt Trente precies over de afgefallen mens?

Pastoor Smits

"Hoofdstuk 14: Over de gevallen en hun wederoprichting

Zij, die van de ontvangen genade der rechtvaardiging door zonden afgesneden zijn, kunnen weer gerechtvaardigd worden, wanneer zij, door God opgewekt, ervoor hebben gezorgd door het sacrament van de boete op grond van de verdienste van Christus de verloren genade te herwinnen. Want deze wijze van rechtvaardiging is het herstel van de misstap, die de heilige vaders treffend een tweede reddingsplank na de scheepsbreuk van de verloren genade noemen. Want voor hen die na de doop in zonde vallen, heeft Christus Jezus het sacrament van de boete ingesteld met de woorden: "Ontvangt de H. Geest. Wie gij hun zonden kwijtscheldt, die zijn ze kwijtgescholden; wie gij ze toerekent, die zijn ze toegerekend." (Joh.20:23) Daarom moet geleerd worden dat de boete van de christen na de val heel iets anders is dan die van de doop, en dat zij niet slechts de kwijtschelding van de zonden en de afschuw ervan inhoudt of een verbroken en verbrijzeld hart (Ps.51:19), maar ook de sacramentele belijdenis, of tenminste de gelofte deze bij gelegenheid af te leggen, en de priesterlijke absolutie als ook de genoegdoening door vasten, aalmoezen en andere vrome werken van het geestelijk leven, weliswaar niet in plaats van de eeuwige straf, die of door het sacrament of door de geloften van het sacrament gelijktijdig met de schuld worden kwijtgescholden, maar in plaats van de tijdelijke straf die zoals de heilige geschriften leren niet altijd volledig, zoals in de doop geschiedt hen worden kwijtgescholden, die ondankbaar jegens de genade van God, die zij hebben ontvangen,

de H. Geest hebben bedroefd (Ef.4:30) en er niet voor zijn teruggedeinsd om de tempel van God te schenden (1 Kor.3:17). Over deze boete staat geschreven: "Gedenk dan, van welke hoogte gij gevallen zijt en bekeer u en doe (weder) uw eerste werken" (Op.2:5) en vervolgens: "Want de droefheid naar Gods wil brengt onberouwlijke inkeer tot heil (2 Kor.7:10) en verder: "Bekeert u" (Matt.3:2) en "Brenge dan vrucht voort, die aan de bekeerung beantwoordt." (Matt.3:8)"

Martie

Bij deze boetedoeningen kom ik als protestant in een vreemde wereld. Dat wij dit zo niet kennen, komt denk ik, dat Luther het vallen in de zonde door uiterlijke werken niet kende. Voor hem was er maar één zonde: ongelof. Hij zei namelijk: "Gelijk hij alleen door goddeloosheid en ongelof van het hart een schuldige wordt en een verdoemelijke slaaf der zonde, in genen dele door uitwendige zondige daden".²³ Maar voor Trente tellen ook de werken?

Pastoor Smits

Ja, Trente heeft gereageerd op deze uitspraak van Luther.

"Hoofdstuk 15: Door iedere doodzonde gaat de genade verloren, maar niet het geloof.

Tegenover de listige bedenksels van sommige mensen die "door hun schoonklinkende en vrome taal de harten der argelozen misleiden" (Rom.16:18), moet men daaraan vasthouden dat niet slechts door ongelof, waardoor het geloof zelf verloren gaat, maar ook door iedere andere doodzonde de eenmaal ontvangen genade der rechtvaardiging verloren gaat, ook al verliest men het geloof niet. Daardoor wordt de leer van de Gods wet beschermd, die van het Godsrijk niet slechts de ongelovigen uitsluit, maar ook de gelovigen, die 'hoereerders, afgodendienaars, overspelers, schandjongens, knapenschenders, dieven, geldgierigen, dronkaards, lasteraars of oplichters' zijn, en alle anderen die doodzonde begaan, waarvan zij zich met hulp van de goddelijke genade verre kunnen houden en waardoor zij van de genade van Christus gescheiden worden."

Martie

Het valt me hierbij op dat Luther een eigen en andere interpretatie heeft. Want inderdaad, het

staat letterlijk in de tekst, dat wie zware zonden, wat u doodzonden noemt, bedrijft, het Koninkrijk Gods niet kan beërven. Waarom Luther meende dat het wel kan, weet ik niet. Je kunt natuurlijk zeggen: als je gelooft, doe je zulke dingen niet. Maar helaas: het komt voor. Tenslotte ben ik benieuwd wat Trente zegt over de verdienstelijkheid van werken.

Pastoor Smits

“Hoofdstuk 16: Over de vrucht van de rechtvaardiging: de verdienste van goede werken en over het wezen van de verdienste

Daarom moet aan alle gerechtvaardigde mensen, of zij nu in de verkregen genade steeds volhard hebben of de verloren genade herkegen hebben, de woorden van de apostel verkondigd worden: "Daarom, mijn geliefde broeders, weest standvastig, onwankelbaar, ten allen tijde overvloedig in het werk des Heren, wetende, dat uw arbeid niet vergeefs is in de Here" (1 Kor.15:58) "Want God is niet onrechtvaardig, dat Hij uw werk zou vergeten en de liefde, die gij voor zijn naam getoond hebt door de diensten, welke gij de heiligen bewezen hebt en nog bewijst." (Hebr.6:10) "Geeft dan uw vrijmoedigheid niet prijs, die een ruime vergelding heeft te wachten." (Hebr.10:35) Zo wordt aan degenen die tot het einde toe volharden (Matt.10:22) en hun hoop op God stellen, het eeuwige leven verkondigd, tegelijkertijd als genade die aan de zonen van God door Christus Jezus uit erbarmen beloofd wordt en als loon dat volgens de belofte van God zelf getrouw gegeven wordt voor hun goede werken en verdiensten. (vgl. Augustinus) Dit is dan de kroon der rechtvaardigheid, "die ten dien dage de Here de rechtvaardige rechter, mij zal geven, doch niet alleen mij, maar ook allen, die zijn verschijning hebben liefgehad." (2 Tim.4:7,8) Want Jezus Christus zelf laat als hoofd in de leden (Ef.4:15) en als wijnstok in de ranken (Joh.15:5) voortdurend in de gerechtvaardigden kracht instromen. Deze kracht gaat steeds aan hun goede werken vooraf, begeleidt ze en volgt ze en zonder deze zouden ze op geen enkele manier aan God aangenaam en verdienstelijk kunnen zijn. Daarom moet men geloven dat het de gerechtvaardigde aan niets meer ontbreekt, zodat zij door de werken, die in God verricht zijn geacht worden geheel en al aan de goddelijke wet voldaan te hebben, zoals nodig is in deze levensstaat en het te verkrijgen

eeuwige leven op de voor hen bepaalde tijd, indien zij tenminste in de genade sterven (Op.14:13), waarlijk te hebben verdiend. Want Christus, onze Verlosser zegt: "Het water dat Ik hun zal geven, zal in hen worden tot een fontein van water dat springt ten eeuwigen leven." (Joh.4:14) Zo wordt onze eigen rechtvaardigheid niet voorgesteld als iets wat uit onszelf voortkomt, en wordt ook niet de gerechtigheid van God ontkend of verworpen. (Rom.10:3) Want deze gerechtigheid heet de onze, omdat wij, daar deze in ons woont, daardoor rechtvaardig gemaakt worden, maar zij is ook van God, omdat ze ons door God krachtens de verdienste van Christus wordt ingegoten. Toch moet het volgende nog overwogen worden: Ofschoon de goede werken in de H. Schrift zoveel waarde hebben dat Christus belooft: "Wie één van deze kleinen omdat hij een discipel is, ook maar één beker koud water te drinken geeft, voorwaar, ik zeg u, zijn loon zal hem geenszins ontgaan" (Matt.10:42) en dat de apostel getuigt: "Want de lichte last der verdrukking van een ogenblik bewerkt voor ons een alles verre te boven gaand eeuwig gewicht van heerlijkheid" (2 Kor.4: 17), toch mag de christen geenszins op zichzelf vertrouwen of op zichzelf roemen en niet op God (1 Kor.1:31, 2 Kor.10:17), wiens goedheid jegens alle mensen zo groot is, dat Hij zijn eigen geschenken tot verdiensten laat worden. (vgl. Augustinus) En omdat wij in vele opzichten struikelen (Jak.3:2), moet ieder zijn erbarmen en goedheid als ook zijn strengheid en gericht voor ogen houden, en niemand kan zichzelf richten, ook al is hij zich van geen schuld bewust. Want geen mensenleven wordt beproefd en geoordeeld voor een menselijk gericht, maar voor Gods gericht, "die ook hetgeen in de duisternis verborgen is, aan het licht zal brengen en de raadslagen der harten openbaar zal maken. En dan zal aan elk zijn lof geworden van God" (1 Kor.4:4), die, zoals geschreven staat, een ieder zal vergelden naar zijn werken. (Rom.2:6)"

GOEDE WERKEN

Martie

Als we nu het geheel van Trente overzien, kunnen we constateren dat Trente niet een evangelie van zaligmaking door goede werken leert, alsof we uit eigen kracht de hemel kunnen verdienen. Trente begint ermee Pelagius in canon 1 te bestrijden. "Indien iemand

verkondigt dat de mens gerechtvaardigd kan worden voor God op grond van zijn eigen werken, die verricht worden hetzij door eigen natuurlijke krachten of door de leer van de wet zonder de goddelijke genade, die ons door Christus geschonken wordt, hij zij in de ban." Wij hebben Jezus Christus nodig als onze zaligmaker. Maar anderzijds zegt Trente ook dat we naar de genade moeten leven. Het doen van goede werken zou wel nodig zijn. Door dit laatste hoofdstuk begrijp ik dat de werken op een andere plaats staan dan het geloof. Het geloof is de grond van de rechtvaardiging en de werken zijn de vrucht. Dat werken de vruchten van de rechtvaardiging zijn, daarover kunnen we het eens zijn. Bovendien zegt Trente dat we voor het doen van goede werken altijd afhankelijk zijn van de genade: "De kracht van Jezus gaat steeds aan hun goede werken vooraf, begeleidt ze en volgt ze en zonder deze zouden ze op geen enkele manier aan God aangenaam en verdienstelijk kunnen zijn." Het moeilijke punt is voor ons echter de verdienstelijkheid van goede werken. Dat lijkt zo in strijd met de rechtvaardiging uit genade. Daarom wil ik nog doorgaan met de visie van Trente op de plaats van goede werken in het heilsplan. Ik begrijp nog niet hoe men het een met het ander wil combineren. Nu heeft Luther niet gezegd dat je geen werken moet verrichten, voor hem bewijzen onze werken de echtheid van het geloof. Maar die zijn geen moeten, maar eerder een spontaan gevolg van het geloof. Bovendien hebben de werken, ook die wij als christen verrichten geen verdienstelijke heilswaarde. Wat is dan volgens Trente de plaats van goede werken in het heilsplan?

Pastoor Smits

Het is een openbaring te zien hoe soeverein God in de Tridentijnse teksten is, hoe totaal afhankelijk wij mensen van de genade zijn en hoe God de bron en oorzaak (bewerker) van onze rechtvaardiging is.

Martie

Ja, maar zo begrijp ik nog niet dat, als God de bewerker van onze rechtvaardiging is, onze goede werken dan toch nog nodig zijn volgens u?

Pastoor Smits

Trente zegt ook duidelijk dat wij niet en nooit ontkomen aan onze verplichting tot goede daden. Daar komen we zelfs met de grootste

genade en rechtvaardiging van God nooit onder uit. Dat bedoelt de kerk, en niet, alsof wij zonder genade, maar door onze daden heilig zouden worden. Dat zou ook verschrikkelijk zijn. Maar Gods Geest en genade moeten zichtbaar worden in onze daden.

Martie

Dus ons idee dat de katholiek meent door goede werken de hemel te moeten verdienen, is volgens u een fabeltje. Maar goede werken horen voor u wel bij de rechtvaardiging. Dat betekent dat u als katholiek een breder heilsplan ziet dan wij? Het heilsplan omvat dan meer dan vergeving van zonden. Zo groot is het verschil tussen katholiek en protestant nu ook niet, want ook wij zien goede werken als een vrucht van de rechtvaardiging.

Pastoor Smits

De kerk beziet en analyseert het hele rechtvaardigingsgebeuren. Eigenlijk is dit heilsplan van een enkele mens niets anders dan de individuele herhaling van het heilsplan in de Bijbel. Het Oude Testament en het Nieuwe Testament openbaren ons, hoe God het joodse volk en de christengemeente wil heiligen, rechtvaardigen en verlossen. Telkens is God de initiatiefnemer, de bron, het begint en het einde, waarvan Christus dus het eigenlijke middelpunt is. Maar het is duidelijk, het gaat om een Verbond, ja, het gaat om de liefde. Er moet een antwoord komen. De mens moet iets doen, "ja"-zeggen en "ja"-doen op Gods liefdesaanzoek. Welnu, het antwoord van de mens, in vrijheid gegeven, dat wordt gegeven in de goede werken volgens de boom en de vruchten. Het is opnieuw de paradox van Gods soevereiniteit en de menselijke vrijheid, maar nu in termen van rechtvaardiging en goede werken. De rechtvaardiging is Gods soevereiniteit in actie, de goede werken zijn de vrije mens in actie.

Martie

Het is me zo duidelijk dat, als Trente over goede werken spreekt, we deze moeten zien in het kader van de liefdesrelatie tussen God en mens. Ik denk dat zo een typisch verschil in denkmodel duidelijk wordt tussen protestant en katholiek. De katholiek gaat uit van de liefde van God en ons antwoord daarop. Luther gaat uit van Gods Woord en belofte en ons geloof daarin. Ik denk dat dit laatste met zijn hele gods- en mensbeeld samenhangt. Hij zegt namelijk in zijn boek over de geknechte wil, dat

er twee mogelijkheden zijn: of de mens wordt door satan beheerst, of door God. Wij zijn als een paard dat of door God of door satan bereden wordt.²⁴ In beide gevallen hebben we geen vrije wil. In Gods handen zijn we als een zaag of een bijl, zo zegt hij. Ik citeer: "Een christen wordt niet door de vrije wil gedreven, maar door de Geest van God. (Rom. 8:14) Hij wordt gedreven, God behandelt hem zoals een timmerman zijn zaag of bijl."²⁵ Maar wanneer wij als een zaag of bijl in de handen van God zijn, dan is er geen wederzijdse relatie tussen mens en God mogelijk. Hij gaat in zijn theologisch denken ook niet van een wederzijdse relatie uit. Erasmus schreef in zijn boek over de vrije wil, dat hij het voor het grootste deel met Luther eens was, maar de mens als zaag of bijl, dat was overdreven. Maar voor Luther houdt God geen rekening met de eigen wil van de mens. Gods wil, zo zegt hij, verdraagt onze wil niet naast zich. "Wanneer God de macht en de vrijheid heeft te doen, wat Hij wil, hoeft Hij geen rekening te houden met de verdienste van de mens."²⁶ Het zou volgens hem geen zin hebben God te antwoorden, want Hij houdt geen rekening met ons antwoord. Hij heeft reeds van tevoren beslist wie Hij redt of veroordeelt. Zo komen we weer terecht bij de predestinatie. Trente stelt dus daarentegen, zoals u uitlegt, dat wij als mens geroepen zijn om antwoord te geven op Gods roeping. Om het nog eens samen te vatten: U leert dat God het initiatief neemt. Begrijp ik u goed dat onze goede werken volgens Trente niet naast Gods vrije verkiezing staan of er een concurrent van zijn, maar een antwoord op zijn liefdesaanbod zijn?

Pastoor Smits

Ja, God wil ons liefhebben en wil ook dat wij zijn liefde beantwoorden. Dat lukt ons door onze erfzondige gebrokenheid niet meer echt, maar dankzij Jezus Christus kunnen wij in ieder geval weer beginnen om God en de medemens lief te hebben en in die liefde te groeien. Ja, zo simpel is het eigenlijk, om te begrijpen en misschien ook nog wel om te doen. Ik vraag mij af: Is dat hele mijmeren en piekeren over de rechtvaardiging en heilszekerheid geen egocentrisch gecirkel om je eigen zelf, zo autistisch. Is het inderdaad niet veel beter om heil en genade te vertalen in de relatie van God tot mens en omgekeerd, in termen van het Verbond? Veel theologische termen en modellen gaan in de richting van een soort

geopenbaarde metaphysica, maar stuurt dat model van Verbond en liefde ons niet naar het leven zelf toe, naar geloof en hoop, naar Christus zelf, uit ons zelfweg naar God? Dit is toch veel meer het bijbelse model van uit jezelf treden (excentrisch), zoals God in Christus uit zichzelf is getreden naar ons toe? (Fil.2)

Martie

God en de naaste lief te hebben, dat is een bijbelse opdracht. Maar als we zo goede werken doen, hoeft dat nog niet te betekenen dat we beloond worden. Luther protesteerde vooral tegen het idee dat we voor onze werken beloond zouden worden. Voor hem telde slechts Gods genade. Hoe zit het dan volgens Trente met het krijgen van loon voor goede werken?

Pastoor Smits

De Tridentijnse gedachten hierover zijn bijv. in hoofdstuk 16 te vinden. De Bijbel zelf staat vol met dit model voor beloning-voor-goede-werken. En dan vraag ik mij toch verbaasd af: Hebben de protestanten (heeft Luther) de volgende teksten dan nooit gelezen of overwogen, zie bijv. :

Spreuken 12:2: "De goede verkrijgt welgevallen van de Here, maar een man met slinkse streken veroordeelt Hij."

Jeremia 31:16: "Weerhoud uw stem van wenen, uw ogen van tranen, want er is loon voor uw arbeid, luidt het woord des Heren."

Psalm 28:4: "Geef hun naar hun handeling en naar hun schandelijk gedrag; geef hun naar het werk van hun handen, vergeld hun naar hun doen."

Job 34:11: "Veeleer vergeldt Hij de mens zijn daden en doet ieder ondervinden naar zijn wandel."

Jesaja 59:18: "Naar de daden zal Hij vergelden: grimmigheid aan zijn tegenstanders, vergelding aan zijn vijanden."

Matteus 25:46: "En dezen zullen heengaan naar de eeuwige straf, maar de rechtvaardigen naar het eeuwige leven."

Romeinen 2:6: "Die een ieder vergelden zal naar hun werken."

Romeinen 12:19: "Wreekt u zelf niet, geliefden, maar laat plaats voor de toorn, want er staat geschreven: Mij komt de wraak toe, Ik zal het vergelden, spreekt de Here."

Martie

Ik moet inderdaad beamen, dat de Bijbel over loon spreekt. Nu wist Luther ook dat de Bijbel

over loon spreekt. Maar volgens hem gaat het niet om loon naar werken, maar om loon naar verwachting. Hoe kunt u dit beloning-model theologisch onderbouwen?

Pastoor Smits

Dit beloning-model is wezenlijk verweven met het beeld van God als Rechter, die levenden en doden zal oordelen. Ja, oordelen is totaal tegengesteld aan het eenzijdige predestinatiemodel. Het Oude Testament ziet de beloning van de rechtvaardige in een leven van aardse welvaart en welzijn. Het Nieuwe Testament ziet de beloning in de genade van het Koninkrijk Gods, in de levensgemeenschap met God. De genade, de liefde van God, de H. Geest zijn het hoogste goed zelf. De beloning is eigenlijk niet iets dat achteraf pas komt, van buiten af of zo iets. Nee, juist het leven in de Geest, het werken in de Geest, de omgang met God, zijn wil te doen, is juist het mooie en het goede. Een beloning achteraf is hoogstens het geluksgevoel, dat soms op aarde, bij lijden en kruis wel afwezig kan geraken. Het beloning-model is inderdaad slechts een economisch model, dat maar gebrekkig past. Maar Jezus heeft het onmiskenbaar en onweerlegbaar gebruikt.

Martie

Als u dat zo zegt, is het ook te begrijpen dat Luther God niet als Rechter zag. Als alles al is beslist door predestinatie, is er niets meer te oordelen. Er is ook de volgende verklaring voor te geven. Luther schreef dat “werken God bevallen, als de mens gelooft dat ze bevallen.”²⁷ Hij had dus een eigen subjectief criterium voor het bepalen van het goede van het werk. Wanneer je zelf zeker gelooft dat je werk goed is, dan kun je moeilijk uit de voeten met een God die onafhankelijk over je werk oordeelt. Nu denk ik dat we zijn negatie van de loongedachte moeten begrijpen als een reactie op het verkeerde verdienstesysteem waarmee hij geconfronteerd was geweest. Als ik u goed begrijp, zegt u dat we de bijbelse loongedachte moeten begrijpen vanuit de levensgemeenschap met God. De Heer waardeert wat we voor Hem doen. Beloning is dan een uiting van zijn liefde voor ons, ja is de liefde zelf die Hij ons geeft. Ik las in een boek: “De heilswaarde van de goede werken bestaat niet daarin, dat ze als werk waarde hebben of vanuit zichzelf het heil kunnen grijpen, maar daarin dat erin een kracht uit de eeuwigheid (de liefde Gods) werkzaam is

en dat ze daarom door God gewaardeerd worden als van waarde voor de eeuwigheid.”²⁸

Toch blijf ik nog zitten met canon 32, waar staat: "Als iemand beweert, dat de goede werken van een gerechtvaardigd mens zodanig Gods gaven zijn, dat ook deze niet de verdienstelijke daden van de gerechtvaardigde zelf zijn; of als iemand beweert dat de gerechtvaardigde mens door de goede werken, die door hem gedaan worden dankzij de genade van God en de verdienste van Christus, niet werkelijk zelf verdient: de vermeerdering van de genade, het eeuwige leven, en als hij in genade gestorven is, de intrede in het eeuwige leven en de vermeerdering der heerlijkheid, dan zij hij in de ban." Betekent dit dan toch dat wij door goede werken de hemel moeten verdienen?

Pastoor Smits

De achtergrond van deze tekst vinden we in hoofdstuk 16, waar verwezen wordt naar 2 Tim.4:7: "Ik heb de goede strijd gestreden, ik heb mijn loop ten einde gebracht, ik heb het geloof behouden; voorts ligt voor mij gereed de krans der gerechtigheid, welke te dien dage de Here, de rechtvaardige Rechter, mij zal geven, doch niet alleen mij, maar ook allen, die zijn verschijning hebben liefgehad." Het gaat in deze canon niet om de mens die door eigen inspanning zijn zaligmaking moet verdienen, maar om de mens die reeds gerechtvaardigd is. Nee, de zaligmaking geschiedt dankzij Christus' kruisdood door genadeschenking van de soevereine God. Maar zoals een mens met behulp van de genade zich moet voorbereiden, zo moet hij ook die geschonken genade in vrije wil ontvangen en opnemen. Tenslotte moet hij vanuit die staat van genade (staat van rechtvaardiging) werken tot eer van God en tot heil van de medemensen en tot opbouw van de kerk. De mens moet, zelfs wanneer hij de rechtvaardigingsgenade ontvangen heeft blijven strijden tegen de zonde, want de duivel gaat rond als een briesende leeuw. Het staat er natuurlijk wat moeilijk, vandaar misschien het misverstand. Maar dat komt omdat er een complexe en paradoxale werkelijkheid wordt beschreven: de rechtvaardiging komt helemaal van de genade en van Christus' verdienste en tegelijkertijd zijn de goede werken van de gerechtvaardigde de werken van de mens zelf. Het gaat dus eigenlijk telkens weer om het probleem: Hoe kan de mens uit vrije wil iets

zijn of doen, terwijl God almachtig is? Welnu, de R.K. Kerk stelt, zonder het mysterie volledig te vatten, dat en God almachtig is en dat de mens een vrije wil heeft; en God geeft de noodzakelijke genade en de mens doet goede (slechte) werken. Theologisch kom je er nooit uit met al die menselijke eenzinnige rationele begrippen, maar misschien komen we er met de eenvoudige woorden van Jezus (de Bijbel zelf laten we dus spreken) beter uit.

De gelijkenis van de farizeeër en de tollenaar leert dat de hoogmoed van de farizeeër uit den boze was, maar ook, dat de tollenaar wist, dat zijn werken slecht waren. Nu rechtvaardigt God de tollenaar, omdat deze aan de voorwaarde voldoet van nederigheid en schuldbewustzijn. De mens moet immers aan bepaalde voorwaarden voldoen, voordat God kan rechtvaardigen. De innerlijke houding van die tollenaar komt dan tot uitdrukking, wanneer hij met gebogen hoofd achterin de tempel God om genade smeekt. Elders schenkt Jezus rechtvaardiging en vergeving (Joh.8) aan de zondares, maar zij moet niet meer zondigen. Dat is wel een soort voorwaarde of opdracht, die deze vrouw (met de genade) moet vervullen. Zo bijbels is dan die eschatologische gelijkenis van de talenten. De dienaren krijgen talenten van hun Heer (God), want zij hebben niets uit zichzelf. Maar zij moeten met die talenten iets doen (goede werken). Degenen die dus een goed werk ermee gedaan hebben, worden beloond. Maar de andere die het talent (der rechtvaardiging) verkregen heeft, maar er geen enkel goed werk mee doet, het wordt hem alles afgenomen, dus ook de rechtvaardiging en het eeuwige leven. Zo bijbels is dus de leer van Trente over genade en goede werken! Ja, eigenlijk de hele Bijbel en de hele heilsgeschiedenis veronderstellen de begrippen beloning van goede werken en bestraffing van kwade werken. Niet alleen de uitstoting uit het paradijs, maar de hele geschiedenis van het joodse volk, dat telkens opnieuw gestraft en gered wordt, en het hele Nieuwe Testament dat uitziet naar de Grote Dag van God, waarop de goeden beloond worden en de kwaden gestraft worden, van Jezus' gelijkenissen tot de Openbaring, dat alles veronderstelt de schuld van de zondige mens en de verdienste van de goede mens. Anders zou God bij het Laatste Oordeel alleen zichzelf belonen of straffen, en anders zou Jezus eigenlijk totaal nutteloos aan het kruis voor ons gestorven zijn. Neen, laten we bidden en elkaar aanmoedigen om het ons

geschonken talent der rechtvaardiging te gebruiken voor goede werken en Gods gave 5- of 10-voudig vrucht te laten voortbrengen.

Martie

Maar ik zit nog steeds met dat woord 'verdienen'. Wat verstaat u dan onder 'verdienen'?

Pastoor Smits

Het woord 'verdienen' komt uit de economische orde. En ook al spreekt men wel van heilseconomie, is dit natuurlijk van een heel andere orde, overdrachtelijk. Inderdaad kan men (en hebben christenen, katholieken dat wel gedaan en blijft het gevaar altijd bestaan) de 'hemel verdienen' ook heel materialistisch opvatten. Maar dat is zeker niet de ware bedoeling. Het betekent echter wel, net als in de economische orde: je moet er iets voor doen, ja, je moet ervoor betalen, om het gewenste artikel te verwerven. Als je bij God in de hemel wilt komen, moet je Christus navolgen, je kruis opnemen, je naaste beminnen als jezelf, de hongerigen spijzen, aalmoezen geven. Dat vraagt Christus zelf, Hij die voor ons de hemel verdiend heeft. Zo zijn we dan gelijk gekomen tot die merkwaardige dubbelbetekenis van 'verdienen', die zeker ook in de katholieke traditie bestaat. Enerzijds heeft Christus de hemel voor ons verdiend: zonder Christus zou het in het geheel niet mogelijk zijn om goed te doen, goed te zijn, tot God te komen. Anderzijds moeten wij goede dingen doen en zeggen, wij moeten de rechtvaardiging waarmaken in ons leven, wij moeten het evangelie van Christus' heil verkondigen: dan hebben wij de hemel verdiend. De Bijbel zegt toch dat we beloond worden. Het is net als met een drenkeling in woeste zee. Hij is reddeloos verloren. Een reddingsboei wordt hem toegegooid, zodat hij tenslotte in de reddingsboei kan klimmen. Maar hij moet wel die reddingsboei vastpakken en in die boot klimmen, en vanuit die boot kan hij weer anderen helpen in die reddingsboot te komen. Welnu, Christus steekt ons die reddende hand toe, maar wij moeten die wel grijpen.

Martie

U heeft het over een dubbelbetekenis van het woord 'verdienen'. Dat wekt bij ons het misverstand op. Wat is dan precies het verschil tussen de verdienste van Christus en ons verdienen?

Pastoor Smits

Ja, eigenlijk een typisch voorbeeld. Hoe versta je elkaar? Wil je elkaar eigenlijk wel verstaan? Wilden Luther en Calvijn en Trente (kerk) elkaar nog wel verstaan? Alle woorden en begrippen, beeldspraken en analogieën kan men goed en verkeerd uitleggen. Zo ook het begrip 'verdienen': Christus' verdienste is natuurlijk van een totaal andere orde dan ons verdienen. En toch is het allebei verdienen. Neem het oerbegrip van 'zijn'. God Jahweh 'Is die is', Hij is de enige die werkelijk kan zeggen: "IK ben". Maar wij mensen (katholieken en protestanten) zeggen dagelijks: "Ik ben". En inderdaad, wij zijn en verdienen, maar heel anders dan Christus was en verdiende.

Martie

De vraag is dan waarin het verschil bestaat. Ik denk zelf aan een voorbeeld. Het valt me op dat Trente, wanneer het erom gaat dat de mens de hemel verdient, het niet heeft over 'moeten verdienen', maar over 'heeft verdiend'. Hier voel ik een verschil. Stel dat ik getrouwd ben, dan hoef ik de liefde van mijn echtgenoot niet te verdienen, want hij heeft mij uit liefde getrouwd. Zo hoeven we Gods liefde en genade ook niet te verdienen. Maar we moeten wel in een huwelijk meehelpen om de relatie goed te laten functioneren. Ik moet niet de liefde van mijn man verdienen door lekker te koken, maar wanneer ik lekker heb gekookt, kan hij wel zeggen: "Je hebt voor dit lekkere eten werkelijk een zoen verdiend." Dit is een ander soort verdienen. Heb ik zo de bedoeling van Trente begrepen?

Pastoor Smits

Dat zou ik zelf ook zo gezegd kunnen hebben. Hetzelfde probleem doet zich voor in elk spreken over God en mensen. Het doen van God (zoals liefhebben, spijt hebben, straffen enz.) is anders dan het doen van mensen.

Martie

Zo moeten we dus volgens u en Trente de paradox kunnen zien tussen loon en genade. Ik vond het interessant te lezen hoe Trente de paradox uitlegt: "Zo wordt dan degenen die getrouw tot aan het einde werken (Matt. 10:22) en op God hopen, het eeuwige leven in het vooruitzicht gesteld, tegelijk als genade, die de zonen Gods door Christus Jezus uit erbarmen beloofd werd, en als loon, dat volgens Gods

belofte voor hun goede werken en verdienste in zijn trouw verleend wordt. " Men verwijst hierbij naar Augustinus die deze paradox ook kende. Wat voor Trente een paradox is, waarvan de polen bij elkaar horen, zodat het om een geheel gaat, dat was voor Luther een tegenstelling, die hij niet kon rijmen. Zo openbaart zich een ander denkpatroon.

GENADE EN VRIJE WIL

Martie

Het conflict tussen Erasmus en Luther ging over de vrije wil. Het is interessant op te merken, dat het voor Erasmus slechts om een aspect in het denken van Luther ging, waar hij bezwaar tegen maakte. Hij kon het voor het grootste deel met Luther eens zijn, maar de mens was voor hem geen zaag of bijl, dus een willoos wezen. Maar voor Luther werd dit verschil het een en al en heeft hij van zijn kant de hele Erasmus bestreden. Het is dus belangrijk te begrijpen, om welk conflict het gaat. Ik begrijp dat Gods almacht en menselijke vrije wil voor u ook een paradox is, waarvan de polen ook bij elkaar horen. Luther heeft echter de vrije wil geloofend. Daarom wil ik toch graag met u nog over de vrije wil doordenken. In hoeverre heeft volgens Trente de mens een vrije wil? Hoe is de vrije wil te combineren met de almacht van God?

Pastoor Smits

Dit is een herhaling van de vorige vraag, maar dan in andere woorden. Als er een vrije wil is, dan zijn er ook eigen daden en handelingen en dan is er ook samenwerking. Als er geen vrije wil is, dan zijn er geen daden, geen werken, geen goede werken en geen kwade werken en natuurlijk ook geen samenwerking. Trente heeft het in de 16 hoofdstukken duidelijk uiteengezet. Maar je kunt ook vanuit het absurde redeneren. Als een mens geen vrije wil heeft, geen daden en werken kan verrichten, dus gepredestineerd is, dan kunnen er geen goede en slechte werken verricht worden en kan er niet geoordeeld worden door God, dan kan er van wederliefde en van verbond geen sprake zijn. Dan blijft er niets over, ook van de Bijbel zelf niet. Dat is inderdaad absurd. Het is inderdaad wederom een onbegrijpelijke paradox, dat de mens vrij is, terwijl hij afhankelijk is van God en zelfs Gods genade nodig heeft voor een goed werk. Trente zegt: "De mens moet zich met Gods hulp voorbereiden, hij moet de genade ontvangen en

met de genade meewerken." Zelfs en juist de daad van het ontvangen is al een actie, een daad.

Martie

Voor de duidelijkheid moeten we wel even stellen wat we onder vrije wil verstaan. Voor u is de essentie dat we vrijwillig op Gods liefdesaanbod antwoord geven?

Pastoor Smits

Vrije wil is inderdaad ja of nee zeggen tegen de genade. Zoals Maria zei: "Mij geschiede naar uw woord."

Martie

U vertolkt het standpunt van Augustinus, die zei dat de vrije wil betekent dat we de genade kunnen aannemen of verwerpen.²⁹ Dit was ook de visie van Erasmus. U zult zich wel afvragen waarom Luther de vrije wil loochende? Nu loochende Luther ook niet alle wil, de mens is tot werken in staat, maar uit zichzelf doet hij volgens hem alleen kwade werken. Hij identificeerde vrije wil met autonome wil, wat u niet doet, en zei daarom dat de mens uit zichzelf niet in staat is om op welke wijze dan ook mee te werken met de genade. Dat je kan meewerken met de genade, wanneer God je in zijn genade daartoe de kracht geeft, dat vond hij een dubbelzinnigheid. We hebben reeds geconstateerd dat de ontkenning van de vrije wil, nl. dat de mens zelf voor God kan kiezen, met zijn Godsbeeld samenhangt. Gods wil duldt geen menselijke wil naast zich. Gods almacht sluit menselijke vrijheid uit. "Een ware en levende God is slechts Hij, die ons door zijn vrijheid onvrij maakt."³⁰

U zegt het precies andersom: God maakt van ons vrije wezens, alhoewel we van Hem afhankelijk blijven. Er is nog een andere reden waarom Luther de vrije wil loochent: zijn mensbeeld. Hij ging uit van de totale verdorvenheid van de mens. De mens kan daarom nooit zelf voor God kiezen. Zijn motivatie daarvoor was als volgt. Hij baseerde zijn mensbeeld op vooral een tekst uit het Oude Testament, nl. Gen.6:3: "En de Here zeide: Mijn Geest zal niet voor altoos in de mens blijven, nu zij zich misgaan hebben; hij is vlees; zijn dagen zullen honderdtwintig jaar zijn." Luther las hierin, dat de Geest van God zich terugtrok van de mensen, zodat de mens puur vlees werd. Vlees verstaat hij als vijandschap tegen de Geest, zoals Paulus kan doen, dus de

mens werd volgens hem volkomen goddeloos, een vijand van God.³¹ Het gaat dus om een interpretatie van Bijbelteksten. U zegt dat het niet letterlijk in de Bijbel staat, dat de mens totaal verdorven is. U als katholiek legt de Bijbel niet zo uit. Dan wordt de vraag wat de juiste interpretatie van de Bijbel is.

DE VERVLOEKINGEN

Martie

Tenslotte heb ik nog een vraag over de zg. vervloekingen. Wij vinden het een heel moeilijk idee dat we als protestant persoonlijk vervloekt zijn. Of zijn die vervloekingen niet persoonlijk bedoeld? Hoe moet ik die vervloekingen verstaan?

Pastoor Smits

Het Griekse woord 'anathema' betekent positief: iets apart zetten voor God; en negatief: iets apart zetten omdat het van Godswege voor vernietiging is bestemd (bijv. ook 1 Sam.15 waar Saul zich niet ongestraft houdt aan de door God uitgesproken ban). Het woord 'anathema' kun je misschien ook letterlijk verstaan: "Naast het (ware) thema zitten of eroverheen geschoten zijn." In het Nieuwe Testament is het een vervloeking (1 Kor.16:22): anathema wie Jezus niet bemint of wie een afwijkend evangelie verkondigt (Gal. 1:8). De kerkelijke ban bestaat wel in het Nieuwe Testament (1 Kor.5:5), maar niet met dit woord. Het kerkelijk 'anathema' stamt uit de 4e eeuw, dus ver voor de Reformatie. Jezus zelf kan ook streng zijn tegenover valse leraren en profeten. Jezus zegt tot Petrus bij een van diens opmerkingen: "Ga weg, satan!" (Matt.16:23) Jezus roept ook enkele 'wee's' uit. "Wee hen, die een van deze kleinen verleidt." Het Nieuwe Testament kent ook de strijd tegen valse leraren. De kerk moet de waarheid van het evangelie vasthouden. Een streng oordeel geldt voor wie een valse (of eenzijdige) leer verkondigt en bewust blijft verkondigen, ook al is hij herhaaldelijk door de kerk terecht-gewezen. Dit strenge oordeel geldt dus leerstellingen en degenen die deze valse leerstellingen per ongeluk of bij geboorte aanhangen. Dit strenge oordeel betreft de leraren die misleiden, dus niet degenen die misleid zijn. De katholieke Kerk wenst niemand de hel in, Luther niet en Calvijn niet, protestanten niet, niemand niet. Integendeel. De kerk betreurt diep, dat er halve waarheden verkondigd worden, waardoor de gemeenschap

van de kerk stukbreekt. De kerk wil alle mensen door de verkondiging van de volle waarheid iedereen juist het volledige evangelie en het volle geloof verkondigen. De kerk spreekt daarom een kerkelijke ban uit, die van geldingskracht is slechts voor hier op aarde tot aan de dood: "Zolang iemand deze leerstelling verkondigt, hoort hij niet bij de kerk." Merkwaardig is, dat in de protestantse kerken sinds Luther en Calvijn soortgelijke tuchtmaatregelen bestaan ten opzichte van personen die niet de ware leer der Reformatie verkondigen. Men moet ook het verschil in taalgebruik zien van de 16e eeuw tegenover dat van de 20e eeuw. In de decreten van het Tweede Vaticaans concilie gelden protestanten als gescheiden broeders in de Heer. Het staat er met geheel andere woorden, omdat ook de moderne situatie van gesprek en dialoog diep verschilt van de emotionele sfeer van het strijdgesprek van toen. Maar de Kerk houdt onverkort vast aan de waarheid van het concilie van Trente, ook al zal zij dat nu doen in een liefdevolle sfeer van ontmoeting en begrip. Die liefdevolle sfeer is mogelijk, want Trente heeft niet de diepste intentie van de Reformatie, nl. God op de eerste plaats zetten, verworpen, maar slechts de eenzijdige theologische fixatie ervan.

Martie

Ik ben blij dat de vervloekingen dus niet persoonlijk bedoeld zijn, alsof wij naar de hel worden verwenst. Er is in het Tweede Vaticaans Concilie ook vergeving gevraagd voor de gemaakte fouten. De leerverschillen bestaan nog wel. Daarom moeten we samen ook doordenken over het verschil in geloofsvisie. Nu is er speciaal een vervloeking in canon 10, waarover in de geschriften van ds Hegger gezegd wordt, dat protestanten vervloekt worden, die Jezus als hun volkomen zaligmaker belijden. Kunt u uitleggen wat canon 10 precies betekent?

Pastoor Smits

De letterlijke tekst luidt: "Indien iemand verkondigt, dat de mensen gerechtvaardigd worden zonder de gerechtigheid van Christus, waardoor Hij voor ons de rechtvaardiging verdiend heeft, of dat we enkel door zijn rechtvaardigheid formeel rechtvaardig zijn, hij zij in de ban." De tekst bedoelt te waarschuwen, dat je zonder Christus fundamenteel niet gerechtvaardigd kunt worden, maar anderzijds dat je niet mag

vervallen in luiheid. Want je zult niet automatisch gered worden. Wij moeten van onze kant wedergeboren worden.

Martie

Zo is deze tekst me duidelijk genoeg. Wij geloven ook niet in een automatische alverzoening. Het twistpunt is dan weer de eigen medewerking van de mens. Wat moet de mens van zijn kant doen? Ik herken in deze canon het standpunt van de evangelischen: Wij moeten voor Jezus kiezen: "Doch allen die Hem aangenomen hebben; hun heeft Hij macht gegeven om kinderen Gods te worden, hun, die in zijn naam geloven." (Joh. 1:12) Nu wordt er in dit verband ook verwezen naar canon 11 en 12. Ik kan er zelf wel antwoord op geven wat ze betekenen daar de canones een samenvatting zijn van de hoofdstukken. Zoals canon 10 verwijst naar hoofdstuk 3, verwijzen canon 11 en 12 naar hoofdstuk 7 en 9. Canon 11 beweert dat de rechtvaardiging niet uitsluitend betekent, dat we rechtvaardig worden verklaard en onze zonden worden vergeven, maar dat we daarnaast ook innerlijk worden geheiligd door de H. Geest. Canon 12 beweert dat we ook naar de genade die we hebben ontvangen door het geloof, moeten leven. We moeten de genade volgen, zoals Trente zegt of zoals u zegt: "We mogen de genade niet verkwanselen."

SLOT

Martie

Als ik ten slotte het bovenstaande overzie, is mijn globale indruk dat ons meer bindt dan scheidt, want we hebben het geloof in Jezus Christus als Verlosser gemeenschappelijk. Wat mij verder is opgevallen, is dat er in de stukken van Trente herhaaldelijk naar Augustinus is verwezen. Men wilde in de leer van de rechtvaardiging van het geloof aansluiten bij de kerkelijke traditie, ook bij Augustinus. Voor hem was rechtvaardiging zoals voor Trente rechtvaardigmaking, en betekende dat de wet van God in je hart wordt geschreven. De grote vraag bij dit alles is, wat de juiste interpretatie van de Bijbel is. Het gaat om een verschil in interpretatie. Ik heb begrepen dat het verschil tussen Luther en Trente vooral daarin gelegen is, dat voor Luther rechtvaardiging en heiliging meer gescheiden zijn dan voor Trente. Voor Trente hoort de heiliging wezenlijk bij het rechtvaardigingsproces. Bovendien heeft de mens in het heilsplan een meer actieve bijdrage.

Nu hebben we deze dialoog niet ondernomen om te bepalen wie er gelijk heeft. Het was mij erom te doen Trente te begrijpen en meer inzicht in het conflict te krijgen. In ieder geval kunnen we concluderen dat het niet terecht is Trente een vals evangelie van zaligmaking door goede werken te noemen. We mogen niet over Trente oordelen als een leer van de duivel en de antichrist. We zijn pas een antichrist, als we loochenen, dat Jezus Christus als Zoon van God in het vlees is gekomen om ons te verlossen. (1 Joh.4) Trente belijdt Jezus Christus ten volle als Zaligmaker. Maar wij zijn als protestant opgegroeid met een zeer negatieve beeldvorming over de R.K. Kerk. Luther liet de R. K. leer zien als antichristelijk systeem. Hij meende, dat hij Christus zelf moest verloochenen, zoals ik in de 'Tischreden' las, toen hij door Rome werd terechtgewezen. Het is echter gebleken dat dit een tragisch misverstand was. De paus was niet tegen het 'fide', Luther hoefde het geloof in Christus als Verlosser niet te verloochenen, het ging om het 'sola'. Trente zegt: "Niet alleen geloof, maar geloof, hoop en liefde zijn het antwoord op Gods genade."

Ik hoop dat dit onderzoek er toe kan bijdragen om het hele conflict opnieuw te overdenken en zo tot een oplossing te komen, zodat de ware oecumene kan beginnen. Hoe denkt u hierover?

Pastoor Smits

De kerk in het algemeen, dus ook het concilie van Trente in het bijzonder, moet waken over de openbaringsschat van God door Christus aan de kerk toevertrouwd en in de H. Schrift vastgelegd. Het is een eenvoudige, maar paradoxale boodschap. De kerk kan zich niet met 'sola'-vereenvoudigingen inlaten, maar moet de volle waarheid vasthouden en doorgeven (traditie). Eigenlijk is het toch wel merkwaardig, dat Luther en Calvijn enerzijds de 'pauzelijke onfeilbaarheid' en het dogmatische kerkelijke leergezag hebben afgeschaft, maar anderzijds zelf zijn opgetreden als dogmatische vertolkers van de Bijbelboodschap. Wij katholieken zouden dat inderdaad een dogmatisch optreden noemen, wat zij beiden gedaan hebben. Heel jammer. Wat nu in dit boek gebeurt, lijkt mij ontzettend belangrijk, juist ook voor de oecumene. Niet alleen een samenbrengen van mensen, die samen op weg gaan naar de toekomstige ene kerk, maar ook het samen eerlijk en nederig teruggaan naar de ongedeelde waarheid van het geloof van de

Bijbel en van de traditie. En daarbij denk ik, dat het bijna onvermijdelijk is om een gemeenschappelijk kerkelijk gezag in zake geloof en zeden te aanvaarden, zoals al zo vaak gebeurd is in de geschiedenis: wie de paus afschaft, wordt zelf paus.

En zoals een der merkwaardigste principes der filosofie luidt: "Wie absoluut beweert, dat alles relatief is, ontkent zijn eigen stelling." En zo in de theologie: "Wie dogmatisch beweert, dat er geen dogma's zijn, is toch een dogmaticus." Gaat het in het christendom allereerst om de Liefde, de liefde tot God, de liefde tot onze medechristenen, dan gaat het echter toch ook om waarachtige liefde, liefde in waarheid, liefde in het besef van Gods grootheid en onze kleinheid, liefde om echt te luisteren naar de ander en naar Christus in de ander, liefde tot de Kerk als lichaam van Christus in haar grootst mogelijke eenheid en volheid, liefde om de waarheid te erkennen, om schuld te belijden, om vergeving te vragen. Jezelf klein maken tegenover God, is ook jezelf klein maken tegenover de waarheid.

DE CANONES VAN TRENTE

Na de 16 hoofdstukken volgt een korte samenvatting in de vorm van 33 canones, stellingen met de beruchte vervloekingen. We laten hiervan een Nederlandse vertaling (uit het Latijn) volgen.

1. Indien iemand verkondigt dat de mens gerechtvaardigd kan worden voor God op grond van zijn eigen werken, die verricht worden hetzij door eigen natuurlijke krachten of door de leer van de wet zonder de goddelijke genade, die ons door Christus geschonken wordt, hij zij in de ban.
2. Indien iemand verkondigt, dat de goddelijke genade door Jezus Christus geschonken wordt alleen maar opdat de mens gemakkelijker rechtvaardig kan leven en het eeuwige leven kan verdienen, alsof hij door de vrije wil zonder de genade tot beide zaken in staat is, ook al kost dat veel moeite, hij zij in de ban.
3. Indien iemand verkondigt dat zonder voorafgaande inspiratie en hulp van de H. Geest de mens kan geloven, hopen, liefhebben en boete doen, zoals noodzakelijk is, opdat de genade van de

- rechtvaardiging hem wordt toebedeeld, hij zij in de ban.
4. Indien iemand verkondigt, dat de vrije wil van de mens, die door God wordt bewogen en opgewekt, op geen enkele wijze kan meewerken door toe te stemmen in Gods opwekking en oproep, waardoor hij zich toebereidt en zich toerust voor het ontvangen van de genade der rechtvaardiging, maar die ook niet kan afwijzen, indien hij dat zou willen, maar verkondigt dat hij als een levenloos ding helemaal niets kan doen en zich louter passief moet gedragen, hij zij in de ban.
 5. Indien iemand zegt dat de vrije wil na de zondeval van de Adam verloren is gegaan en vernietigd is, of dat die slechts iets is, dat in naam bestaat, slechts een naam zonder realiteit, ja een fictie die door satan in de kerk is geïntroduceerd, hij zij in de ban.
 6. Indien iemand verkondigt, dat het niet in het vermogen van de mens ligt om zelf verkeerde wegen op te gaan, maar dat God zowel de goede als slechte daden bewerkt, niet slechts door ze toe te laten, maar ook alsof Hij ze zelf doet, zodat het verraad van Jezus net zo goed als de roeping van Paulus zijn eigen werk is, hij zij in de ban.
 7. Indien iemand verkondigt, dat alle werken die voorafgaande aan de rechtvaardiging verricht worden, om welke reden ze ook verricht worden, zonde zijn of Gods haat verdienen, of dat men des te meer zondigt naarmate men zich meer inspant om zich voor de genade open te stellen, hij zij in de ban.
 8. Indien iemand verkondigt dat de vrees voor de hel, waardoor wij onze toevlucht nemen tot de barmhartigheid van God uit treurnis over de zonde of van het zondigen afzien, zonde is of zondaars nog zondiger maakt, hij zij in de ban.
 9. Indien iemand verkondigt, dat de zondaar door geloof alleen gerechtvaardigd wordt en daarmee bedoelt dat niets anders vereist is om de genade der rechtvaardiging te verkrijgen en dat het op geen enkele wijze noodzakelijk is dat hij voorbereid en toebereid wordt door de werking van de eigen wil, hij zij in de ban.
 10. Indien iemand verkondigt, dat mensen gerechtvaardigd worden zonder de rechtvaardigheid van Christus, waardoor Hij die (rechtvaardiging) voor ons verdiende, of dat we enkel door zijn rechtvaardigheid formeel rechtvaardig zijn, hij zij in de ban.
 11. Indien iemand verkondigt, dat mensen gerechtvaardigd worden enkel door de toerekening van de gerechtigheid van Christus of enkel door de vergeving van zonden onder uitsluiting van de genade en de liefde die in hun harten door de H. Geest wordt uitgestort en daarin blijft, of ook dat de genade, waardoor we worden gerechtvaardigd, niet meer is dan enkel de gunst van God, hij zij in de ban.
 12. Indien iemand verkondigt, dat het rechtvaardigende geloof niets anders is dan vertrouwen op Gods barmhartigheid, die onze zonden vergeeft vanwege Christus, of dat dit vertrouwen alleen ons rechtvaardigt, hij zij in de ban.
 13. Indien iemand verkondigt, dat voor het verkrijgen van de vergeving van zonden, het nodig is dat ieder mens met zekerheid gelooft en zonder enige aarzeling ook al is hij zwak en niet toebereid, gelooft, dat zijn zonden vergeven zijn, hij zij in de ban.
 14. Indien iemand verkondigt, dat de mens vergeving van zijn zonden ontvangt en gerechtvaardigd wordt, omdat hij zeker gelooft dat hij vergiffenis ontvangt en gerechtvaardigd wordt, of verkondigt dat niemand gerechtvaardigd is, tenzij hij gelooft dat hij gerechtvaardigd is, of dat door dit geloof alleen vergeving en rechtvaardiging worden bewerkt, hij zij in de ban.
 15. Indien iemand verkondigt, dat een mens, die wedergeboren en gerechtvaardigd is, op grond van zijn geloof moet geloven, dat hij zeker tot het getal der uitverkorenen behoort, hij zij in de ban.
 16. Indien iemand verkondigt, dat hij met een absolute en onfeilbare zekerheid beslist het grote geschenk van de volharding tot aan het einde zal bezitten, tenzij hij dat uit een speciale openbaring weet, hij zij in de ban.

17. Indien iemand verkondigt, dat de genade van de rechtvaardiging slechts hen ten deel valt, die voor het leven voorbestemd zijn, maar dat alle anderen, die geroepen worden, weliswaar geroepen worden, maar niet de genade aannemen, daar zij door goddelijk vermogen tot het kwaad zijn voorbestemd, hij zij in de ban.
18. Indien iemand verkondigt, dat de geboden van God ook voor de mens die gerechtvaardigd is en door de genade gevormd is, niet onderhouden kunnen worden, hij zij in de ban.
19. Indien iemand verkondigt, dat er geen gebod in het evangelie is behalve het geloof, dat andere zaken er niet toe doen, dat ze noch bevolen, noch verboden worden, maar vrij zijn, of dat de tien geboden niet voor de christenen gelden, hij zij in de ban.
20. Indien iemand verkondigt, dat een mens die gerechtvaardigd is en hoe volmaakt hij ook is, zich niet hoeft te houden aan de geboden van God en van de Kerk, maar slechts hoeft te geloven, alsof het evangelie niet meer is dan een kale en absolute belofte van het eeuwige leven, waarbij men de geboden niet hoeft te onderhouden, hij zij in de ban.
21. Indien iemand verkondigt dat Jezus Christus door God als Verlosser aan de mensen gegeven is in wie zij moeten geloven, en niet tevens als wetgever aan wie zij moeten gehoorzamen, hij zij in de ban.
22. Indien iemand verkondigt, dat de gerechtvaardigde mens zonder speciale hulp van God in de ontvangen gerechtigheid kan volharden of met die hulp niet kan volharden, hij zij in de ban.
23. Indien iemand verkondigt dat een mens die eenmaal gerechtvaardigd is, niet meer kan zondigen, noch de genade kan verliezen, en dat daarom hij die valt en zondigt, nooit werkelijk gerechtvaardigd was, of ook andersom verkondigt, dat hij in het gehele leven alle zonden kan vermijden, ook de lichte, tenzij door een speciaal voorrecht van God, zoals de Kerk dit erkent van de gezegende maagd Maria, hij zij in de ban.
24. Indien iemand verkondigt, dat de gerechtigheid die ontvangen is, niet behouden en ook niet vermeerderd wordt voor God door goede werken, maar de werken zelf slechts: de vruchten en tekenen van de verkregen rechtvaardiging zijn, en niet tevens een oorzaak zijn van de vermeerdering van genade, hij zij in de ban.
25. Indien iemand verkondigt, dat de rechtvaardige in ieder goed werk tenminste licht zondigt of wat nog ondraaglijker is, zwaar zondigt, en daarom eeuwige straffen verdient, en dat hij slechts daarom niet veroordeeld wordt, omdat God die werken niet tot verdoemenis toerekent, hij zij in de ban.
26. Indien iemand verkondigt, dat de rechtvaardigen voor de goede werken die in God verricht zijn, geen eeuwige beloning van God, door zijn barmhartigheid en de verdienste van Christus, moeten verwachten en daarop niet moeten hopen. wanneer zij door het doen van goede werken en het onderhouden van de geboden tot aan het einde toe volharden, hij zij in de ban.
27. Indien iemand verkondigt, dat er geen doodzonde is, behalve het ongeloof, en men door geen andere zonde behalve door die van het ongeloof, ook al is die nog zo ernstig en monsterachtig, de ontvangen genade kan verliezen, hij zij in de ban.
28. Indien iemand verkondigt, dat door het verlies van de genade door de zonde ook het geloof altijd verloren gaat, of dat het geloof dat blijft, behalve dat het een dood geloof is niet het ware geloof is, of dat hij, die geloof heeft zonder liefde geen christen is, hij zij in de ban.
29. Indien iemand verkondigt, dat wie na de doop gevallen is, niet met hulp van Gods genade kan opstaan of dat hij wel kan opstaan en de verloren gerechtigheid terug kan krijgen door geloof alleen, zonder het sacrament van de boete, zoals de heilige roomse en universele Kerk, die de leer van Christus en van zijn apostelen heeft ontvangen, en die verkondigt, dient en leert, hij zij in de ban.

30. Indien iemand verkondigt, dat na het verkrijgen van de genade der rechtvaardiging de schuld van elke boetvaardige zondaar zo vergeven is en de schuld van de eeuwige straf zo kwijtgescholden is, dat er ook geen boete meer behoeft te worden gedaan voor een tijdelijke straf, hetzij in dit leven, hetzij in de toekomst in het vagevuur, voordat de toegang van het hemelrijk is opengesteld, hij zij in de ban.
31. Indien iemand verkondigt, dat de gerechtvaardigde wanneer hij met het oog op eeuwig loon goed handelt, zondigt, hij zij in de ban.
32. Indien iemand verkondigt, dat de goede werken van een gerechtvaardigd mens zodanig Gods gaven zijn dat ook deze niet de goede verdienstelijke daden van de gerechtvaardigde zelf zijn, of dat de gerechtvaardigde mens door de goede werken, die door hem gedaan worden dankzij de genade van God en de verdienste van Christus, niet werkelijk zelf verdient: de vermeerdering van de genade, het eeuwige leven, en als hij in genade gestorven is, de intrede in het eeuwige leven en de vermeerdering der heerlijkheid, hij zij in de ban.
33. Indien iemand verkondigt, dat deze katholieke leer van de rechtvaardiging, zoals die in dit decreet uiteengezet is door de heilige synode, ook maar in enig opzicht tekort doet aan de eer van God of de verdiensten van Jezus Christus onze Heer, en niet veeleer de waarheid van ons geloof en tenslotte de eer van God en Christus Jezus in het licht stelt, hij zij in de ban.

Noten

1. Zie Irwin Iserloh. Johannes Eck, Aschendorff- Munster 1981
2. Weimarer Ausgabe (WA) DB 7;8, 10-22
3. Erlangen: Luthers sämtliche Werke, band 13, bl. 109
4. Id. bl. 107, 108
5. Id. bl. 115
6. Super Epist. S. Pauli Lect. I ad Tim. Lectio 3, 21, vers 1, 8
7. Luther und Luthertum in der ersten Entwicklung, 1904/5, II Uitg. A.Weiss
8. Vom Unfreien Willen (VUW), Vandenhoeck und Ruprecht-Göttingen, 1937, bl. 223
9. Id. bl. 154
10. Id. bl. 162
11. Id. bl. 103
12. Id. bl. 107
13. Id. bl. 107
14. Weimarer Ausgabe (WA) 25, 331, 7
15. Bijv. WA B 5, 518 w
16. VUW, bl. 105
17. Id. bl. 98, 103
18. WA40I, 165w
19. WA 40 I, 642, 31
20. WA 40 I, 181, 11
21. WA 2, 249, 5
22. Martin Luther. De vrijheid van een christenmens, De Groot-Goudriaan, 1983, bl.26
23. Id. bl. 24
24. WW bl. 53
25. WW bl. 123
26. WW bl. 161
27. WA 6, 206
28. Paul Hacker. Das Ich im Glauben bei Martin Luther, Styria Verlag-Graz-Wenen,1966, bl. 190
29. De spiritu et littera, 34, 60
30. VUW bl. 146
31. Id. bl. 165 vv

Personalia

Deze dialoog is gehouden in 1992 door
Drs. Martie Dieperink, protestants theologe
Pastoor drs. Koos Smits, katholiek priester

Met toestemming van Martie Dieperink overgenomen uit haar boek *In gesprek met Rome*.

Overzicht van publicaties van Martie Dieperink op www.stucom.nl: zie document 0441.

Dit is het document 0435 op www.stucom.nl